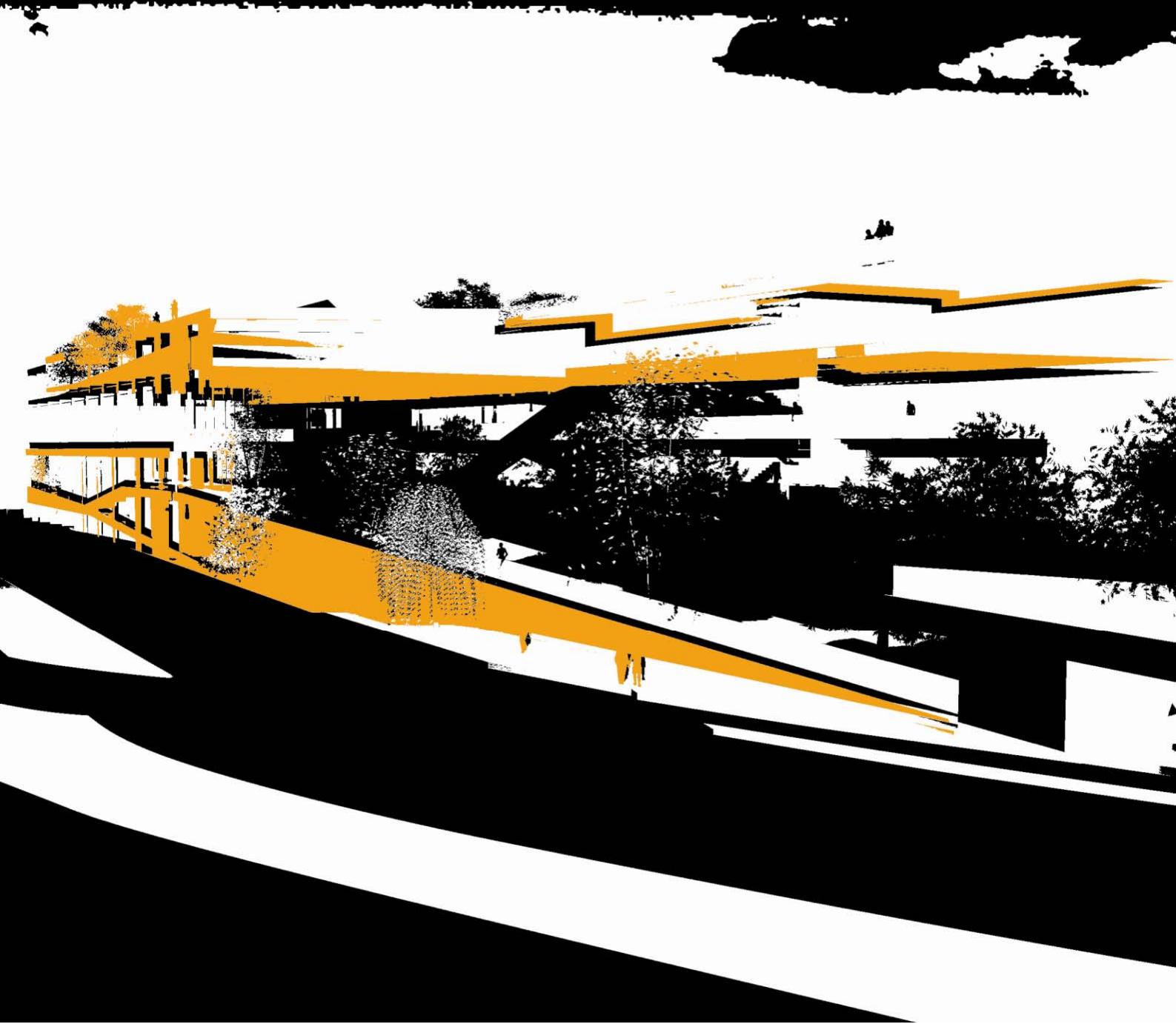

Πλατεία DOMINO: ΑΝΑΖΗΤΩΝΤΑΣ ΤΟΝ ΥΠΑΙΘΡΙΟ ΒΙΟ ΣΤΗ ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΠΟΛΗ

Summary

The Attic landscape has been a place of spiritual creativity, even from the ancient years. The public walk of Aristotle and his disciples (Peripatos), the Academy of Athens, the Agora all those foundations of our ancient civilization were not just buildings, they were landmarks.

Nowadays the significance of the Attic landscape has been diminished. Acknowledging the importance of hypaethral spaces for the Greek culture, this study is suggesting a new style of topology bringing together the two elements, natural and artificial landscape.

Inspired by Mr. Perikli's Giannopoulos writing, especially by the phrasing: «living in Greece is hypaethral» a pursuit begins in order to discover and identify the available open air spaces left in the highly concentrated city structure.

The unexploited Fix building provides the inspiration necessary for the conception of the proposal presented in this paper. A vertical plaza, an open space with reference to the Attic landscape, Plaza Domino. The Fix building has always been an architectural symbol, a landmark of urban design and nowadays that icon or modern architecture is waiting for the visualization of Takis Zenetos dream of a building that can adjust to the current needs of the city, to come to life.

During the different stages of development of this study, great deal of consideration was taken on the topographic particularities of the region, like the river, the land, the tracings, the views... A variety of functions, utilities and usages are presented in this paper all of which are fully incorporated in the hypaethral scenery. The main concept of the study is based on the vegetation stream expansion, located in the area and its invasion in the industrial building of Fix.

Fix is being transformed into a contemporary public hypaethral space including facilities like theatres, restaurants, coffee shops, pools and muster points, the Fix building is ready to become a cherished part of all Athenian citizens everyday life.

Περίληψη

Το Αττικό Τοπίο αποτελεί από την αρχαιότητα τόπο πνευματικής δημιουργίας. Ο Περίπατος, η Ακαδημία, η Αγορά, οι πυρήνες αυτοί του αρχαίου πολιτισμού ήταν τοπία, όχι κτίρια. Ο ρόλος του έχει στις μέρες μας εξοβελιστεί. Αναγνωρίζοντας την σημαντική επίδραση της υπαίθρου στην ελληνική κουλτούρα, η μελέτη προτείνει ένα νέο είδος τοπολογίας συσχετίζοντας το φυσικό με το κτιστό τοπίο. Με έναυσμα τα κείμενα του Περικλή Γιαννόπουλου, και πιο συγκεκριμένα τη φράση: «ο βίος εν Ελλάδι είναι υπαίθριος» γίνεται ένα κυνήγι, μια αναζήτηση υπαίθριων τόπων στη πυκνή δομή της πόλης. Εντοπίζοντας το ανεκμετάλλευτο κτίριο του Φιξ συντάσσεται η πρόταση να εκτυλιχθεί πάνω σε αυτό μια κάθετη πλατεία, ένας δημόσιος χώρος με αναφορές στο αττικό τοπίο. Το Φιξ όντας στο παρελθόν ένα κτίριο σύμβολο ένα landmark πολεοδομικής κλίμακας σήμερα περιμένει την αξιοποίηση του, σύμφωνα με το όραμα του αρχιτέκτονα Τάκη Ζενέτου για ένα κτίριο που μπορεί να προσαρμοστεί στις εκάστοτε ανάγκες της πόλης. Η σύνθεση της μελέτης βασίζεται στην ιδιαίτερη τοπογραφία της περιοχής λαμβάνοντας υπόψη χαρακτηριστικά όπως το ποτάμι, την γη, το νερό, τις χαράξεις, τις οπτικές φυγές...

Η μελέτη προτείνει στο σύνολο των υπαίθριων χώρων, που άλλοτε σχεδιάζονται από την αρχή και άλλοτε ανακαλύπτονται στο υπάρχον κτίριο, μια διασπορά από χρήσεις οι οποίες περικυκλώνονται από το φυσικό τοπίο. Βασικό χαρακτηριστικό είναι η επέκταση της ροής του πρασίνου, που εντοπίζεται στην περιοχή, και η εισαγωγή της φύσης στο βιομηχανικό κτίριο του Φιξ.

Στο κτιριολογικό πρόγραμμα περιλαμβάνονται θέατρα, εστιατόρια-καφέ, πισίνες, χώροι συνάθροισης, αυτός ο δημόσιος χώρος είναι ελεύθερος να τον επισκεφθεί ο κάτοικος και να γίνει κομμάτι του.

«Ο βίος εν Ελλάδι είναι υπαίθριος. Οκτώ μήνας το έτος ο άνθρωπος ζει ευδαιμόνως εις την υπαίθρον .»
Περικλής Γιαννόπουλος

Ο δημόσιος χώρος

Με το πέρασμα των χρόνων ο δημόσιος χώρος υποβάλλεται σε συνεχείς αλλαγές που αντανακλούν πολυδιάστατα όλη την συγκρότηση της κοινωνίας και του τρόπου με τον οποίο αυτή αντιλαμβάνεται τον δημόσιο εαυτό της, καθώς η αρχιτεκτονική του εξαρτάται από παραμέτρους κοινωνικές, ιστορικές, γεωγραφικές, πολιτικές, και πολιτισμικές.

Στην σύγχρονη αρχιτεκτονική ο δημόσιος χώρος της μοντέρνας πόλης γίνεται όλα και περισσότερο χώρος του αποξενωμένου ανθρώπου, ο χώρος της λειτουργικής διεκπεραίωσης. Οι πλατείες του δυτικού κλασικισμού σχεδιάστηκαν μεγαλόπρεπες για να συγκεντρώσουν το σύνολο των δραστηριοτήτων από τους γύρο δρόμους, ενώ οι πλατείες του μοντερνισμού αποτέλεσαν κόμβους για την διοχέτευση των γρήγορων αυτοκινήτων σε ανεξάρτητες ιδιωτικές κατευθύνσεις. Ο δημόσιος χώρος της χάρτας των Αθηνών είναι μια άρνηση και μια κατάργηση των τυπολογιών του παρελθόντος και ταυτόχρονα μια ουτοπία ένα όραμα μητροπολιτικό ιδιωτικής συνύπαρξης αγνώστων ανθρώπων.

Η αγορά της αρχαίας Αθήνας είναι, για παράδειγμα, ένας αρχαιότερος δημόσιος χώρος για την ευρωπαϊκή πόλη και η αρχιτεκτονική του πλοκή έχει αποτελέσει αντικείμενο πολλών ερμηνειών και αντίστοιχων επιρροών. Ο Αριστοτέλης περιγράφει στα «Πολιτικά» την ιδανική αγορά που έπρεπε να είναι καθαρή από κάθε είδους τρόφιμα, ανοικτή μόνο σε ελεύθερους άνδρες και αφιερωμένη σε ειδικές δραστηριότητες στις οποίες είχε περιλάβει τα «γυμνάσια» με ίχνη φόβου για την επικίνδυνη γοητεία των νεανικών σωματών. (παρ 1)

30 ΟΙ ΕΛΕΥΘΕΡΕΣ ΕΠΙΦΑΝΕΙΕΣ ΕΙΝΑΙ ΓΕΝΙΚΑ ΑΝΕΠΑΡΚΕΙΣ.

Παρατηρήσεις

Υπάρχουν ακόμα ελεύθερες επιφάνειες μέσα σε ορισμένες πόλεις. Είναι προφυλαγμένοι χώροι από το παρελθόν που έχουν επιβιώσει ως εκ θαύματος στην εποχή μας: πάρκα ολόγυρα σε κατοικίες πριγκιπικές, κήποι που γειτόνευαν με αστικά σπίτια, σκιεροί περίπατοι εκεί που ήταν ένας κατεδαφισμένος στρατιωτικός περίβολος. Οι δύο τελευταίοι αιώνες καταβρόχθισαν αυτούς τους πραγματικούς πνεύμονες της πόλης καλύπτοντάς τους με ακίνητα και βάζοντας τοίχους εκεί που υπήρχε χορτάρι και δέντρα. Ο μοναδικός λόγος ύπαρξης των ελεύθερων χώρων στο παρελθόν ήταν η τέρψη μερικών προνομιούχων· δεν είχε παρεισφρήσει ακόμα η κοινωνική σκοπιά που δίνει σήμερα καινούριο νόημα στον προορισμό τους. Μπορεί να αποτελούν άμεση ή έμμεση πρόεκταση του σπιτιού: άμεση αν περιβάλλουν την ίδια την κατοικία, και έμμεση αν είναι συγκεντρωμένοι σε μερικές μεγάλες επιφάνειες όχι και τόσο κοντινές. Και στις δυο περιπτώσεις ο προορισμός τους θα είναι ο ίδιος: να φιλοξενούν τις κοινές δραστηριότητες των νέων και να προσφέρουν κατάλληλο έδαφος για τη διασκέδαση, τους περιπάτους ή τα παιχνίδια τις ώρες της σχολής.

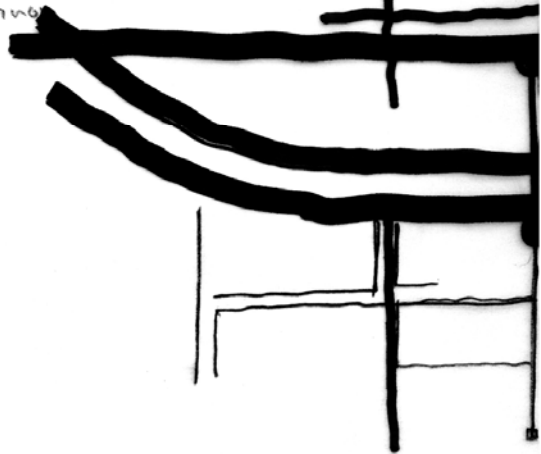
(απόσπασμα Χάρτα Αθηνών)

Εικ. 1 Αρχαία αγορά Αθήνας

(Αδυναμία δημιουργίας διαφορετικών συλλογικών επιχειρήσεων - Αδυναμία συμφωνίας) → ποιος είναι ο επιπλέον δυνατός χώρος (προσδιορισμός κοινών αξιών)

Στις Ηαθήκες) διαφορετικές συμπεριφορές που παραγόμενες (αποφί) είναι) αλλά στις επιχειρήσεις) κοινές να προσδώσουν στο οπτικό τμήμα για την επεξεργασία διάστημα

εξωτερική μορφή κτηρίου → εσωτερική όψη → ιδιωτικό

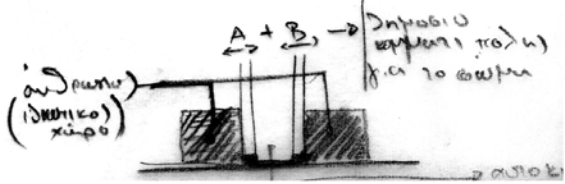
δημιουργία κοινών μηδενόγειο καθίστηται → επιδες → συνάδιν

μπλόκων - εξώσεων; στοάκια - κελιάκια - ...

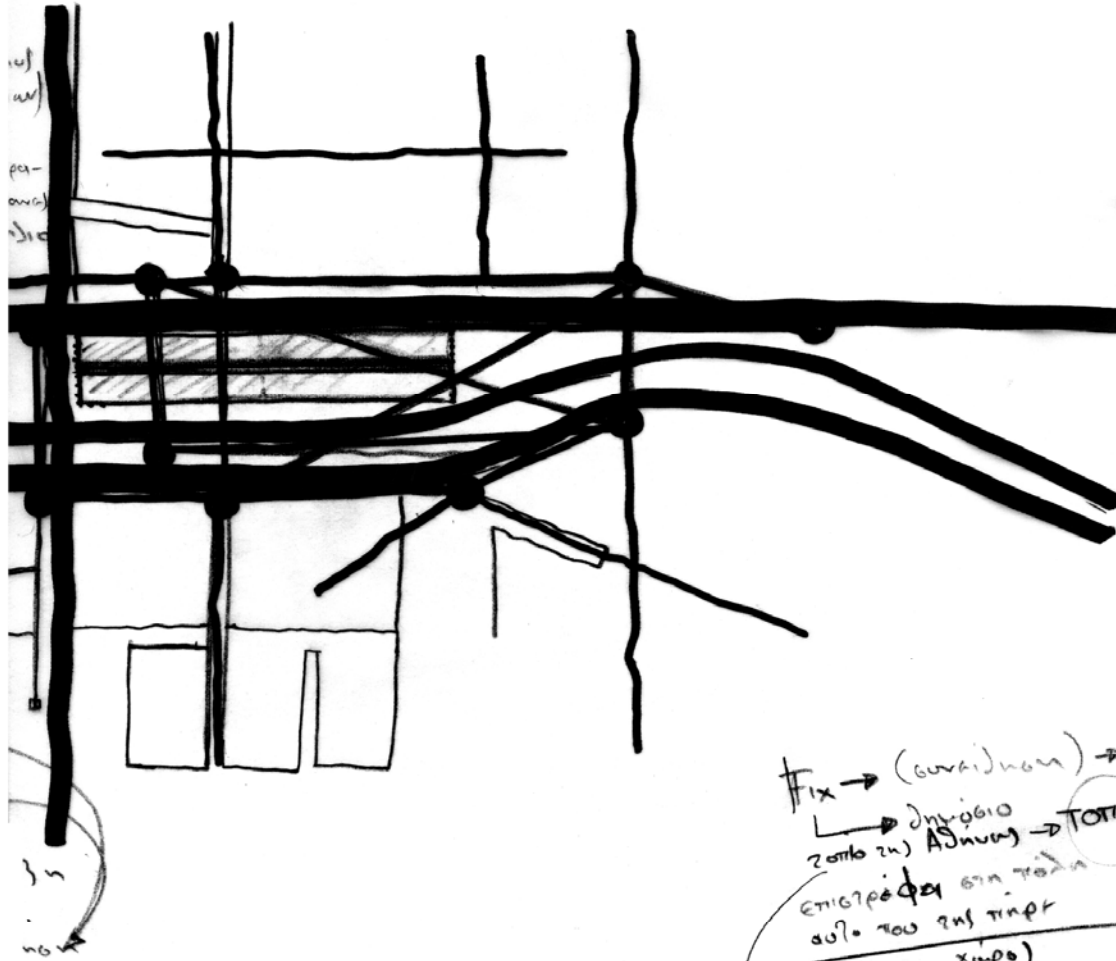

αύξηση του εσωτερικού για το εξωτερικό "απειρίτων"

π(ε)όδοτος - π(ε)όδοτος)

κοινωνία χωρίς κοινά στοιχεία →
 - ελλείψη αστικής κουλτούρας)

Fix → (συγκείμενο) →
 ↳ Διηγήσιο
 (από το) Αδύνατο → ΤΟΤΙΟΣ
 επιτρέφει στη τράπεζα
 αὐτὸ τοῦ ἐν τῆσιν
 Διηγήσιο χώρο)

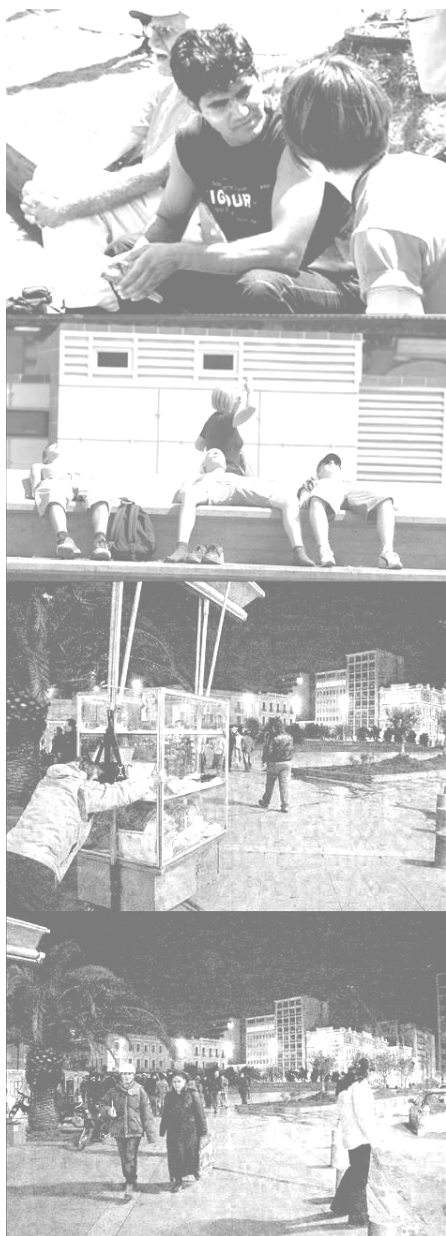
Δυναμικός ὄγκος
 ↳ εἰς τὸ πρόσωπο τοῦ ὄγκου

ΤΟΤΙΟΣ → πλάγια

↳ Διηγήσιο
 (φυσικό) στοιχείο να
 είναι ἐξ ἑαυτοῦ τοῦ
 αὐτῶν;

κίνητο + σταθερό

Ο ανορθόδοξος τρόπος ανάπτυξης της ελληνικής πόλης άφησε ελάχιστα περιθώρια αξιοποίησης των ανοικτών δημόσιων χώρων της. Το σοβαρό πρόβλημα της εσωτερικής μετανάστευσης αντιμετωπίστηκε από τους αυτοσχεδιασμούς της ιδιωτικής πρωτοβουλίας με αντίτιμο την ανεπάρκεια των πόλεων τόσο σε δίκτυα υποδομής όσο και σε χώρους συνεύρεσης και αναψυχής.

Τα δύο τετραγωνικά μέτρα πρασίνου που αναλογούν σε κάθε κάτοικο της Αθήνας δεν εξασφαλίζουν επ' ουδενί ανθρώπινες συνθήκες διαβίωσης στον πληθυσμό. «Έχουμε απόλυτη ανάγκη από περισσότερους κοινόχρηστους χώρους», λέει με έμφαση στην εφημερίδα «Καθημερινή» ο καθηγητής Αστικού Περιβάλλοντος του Εθνικού Μετσόβιου Πολυτεχνείου κ. Γιάννης Πολύζος. «Όσες εκτάσεις είναι ασκεπείς πρέπει πάση θυσία να προστατευθούν. Είμαστε τόσο πίσω σε αυτό το θέμα, που θα έπρεπε το Δημόσιο να μην μπορεί να οικοδομεί εάν δεν αναπληρώνει τον χώρο που κτίζει με αντίστοιχης έκτασης ελεύθερο χώρο. Από 2,7 τ.μ. πρασίνου ανά κάτοικο πέσαμε στα 2 τ.μ. – δεν πάει πιο κάτω, εκ των πραγμάτων». Ως γνωστόν, οι χώροι πρασίνου δεν ικανοποιούν μόνο τις ανάγκες αναψυχής των πολιτών, αλλά αποτελούν πολύτιμο φίλτρο για τους επικίνδυνους ρύπους, προσφέρουν ηχομόνωση, ενώ βοηθούν το μικροκλίμα της πόλης. Είναι χαρακτηριστικό ότι η δενδροφύτευση κατά μήκος ενός δρόμου μεγάλης κυκλοφορίας μπορεί να μειώσει έως και 30% τους ρύπους που εκπέμπουν τα αυτοκίνητα. Παρ' όλα αυτά, ακόμη και οι λιγιστοί υφιστάμενοι χώροι πρασίνου παρουσιάζουν εικόνα εγκατάλειψης. «Όχι μόνον δεν κάνουμε προσπάθεια να αυξήσουμε το πράσινο, αλλά και οι δημόσιοι υπαίθριοι χώροι έχουν αφεθεί στην τύχη τους», λέει χαρακτηριστικά στην εφημερίδα «Καθημερινή» ο καθηγητής Πολεοδομίας του ΕΜΠ κ. Αθανάσιος Αραβαντινός. Άλλοι μετατρέπονται σε αυτοσχέδια πάρκινγκ, άλλοι σε σκουπίδοτοπους, πολλοί χάνουν τμήματά τους για άλλες χρήσεις, ενώ οι περισσότεροι δεν επιτελούν το σκοπό για τον οποίο υποτίθεται ότι δημιουργήθηκαν: να είναι χώροι απόδρασης των πολιτών. Για τον κ. Αραβαντινό, δεν νοείται κοινόχρηστος ελεύθερος χώρος που δεν είναι απόλυτα προσβάσιμος στους πεζούς.

Η παρουσία ελεύθερων χώρων συγκέντρωσης και αναψυχής σήμερα είναι περιορισμένη ειδικά στην περίπτωση που προσπαθούμε να τους εντοπίσουμε μέσα στην πόλη. Μια καταγραφή των πάρκων που σήμερα μπορεί να εκμεταλλευτεί ο κάτοικος της Αττικής είναι: (παρ. 2)

- Εθνικός Κήπος – Ζάππειο 160 στρ
- Άλσος Ριζάρη 24 στρ
- Ελαιώνας 9.000 στρ
- Ελληνικό 5.300 στρ,
- Λόφος Φιλοπάππου 700 στρ
- Πεδίον του Άρεως 277 στρ
- Γουδί 4.900 στρ
- Πάρκο Ελευθερίας 24 στρ

Άλλοι ελεύθεροι δημόσιοι χώροι είναι οι πλατείες και οι πεζόδρομοι που εκφυλίζονται και χάνουν τον κοινόχρηστο χαρακτήρα τους καθώς ενοικιάζονται για “τραπεζοκαθίσματα” που παρεμποδίζουν ακόμα και την κίνηση ή τη χρήση των δημόσιων χώρων από τους δημότες.

Ο βίος εν Ελλάδι είναι πλέον λιγότερο υπαίθριος. Η συλλογική ζωή ηπτήθη από την ατομική. Οι Αθηναίοι έπαψαν να αντιλαμβάνονται τον δημόσιο χώρο ως ένα δυναμικό πεδίο κοινής ζωής. Τον βλέπουν μόνον ως χώρο γρήγορης διέλευσης.

Δεδομένα και στόχοι

Κύριος στόχος της μελέτης είναι η δημιουργία δημόσιου χώρου, ενός τοπίου (landscape) μέσα στον δομημένο ιστό της πόλης, παρέχοντας στον κάτοικο έναν νέο τόπο να επισκεφθεί, με αναφορές στην απτική ύπαιθρο. Στο πλέον φτωχό αστικό περιβάλλον από ελεύθερες δημόσιες επιφάνειες, το βιομηχανικό κτίριο του Φιξ προσφέρει μια συνολική επιφάνεια 20.000τμ όπου σχεδιάζεται ένα υπαίθριο-ανοικτό κτίριο. Συγκεκριμένα η μελέτη αφορά την προέκταση της ζώνης πράσινου, που ξεκινά από τον εθνικό κήπο και καταλήγει στην συμβολή των λεωφόρων Α. Συγγρού και Καλλιρρόης.

Βασική πρόκληση αποτέλεσε η εισαγωγή του πράσινου στο απογυμνωμένο κτίριο του εργοστασίου του Φιξ και η συνέχιση του υπαίθριου τοπίου μέσα σε αυτό. Τα σημαντικότερα σημεία του ενδιαφέροντας εντοπίζονται στην παραγωγή δημόσιου υπαίθριου χώρου χρησιμοποιώντας το βιομηχανικό κτίριο του εργοστασίου, θεωρώντας ότι πρόκειται για μια συνολική επιφάνεια προς χρήση που φτάνει τα 20.000τμ. Σκοπός της μελέτης είναι ο χώρος αυτός να αποτελέσει πόλο έλξης διαφορετικών κατηγοριών ανθρώπων.

Αναλύοντας την βασική ιδέα σε στόχους:

- Παροχή μιας νέας χωρικής εμπειρίας, μετατροπή του βιομηχανικού κτιρίου σε μια κατακόρυφη πλατειά, εκμεταλλευόμενοι την μεγάλη επιφάνεια των πέντε επιπέδων του.
- Ανάκτηση της σχέσης τόπου και τοπίου, σχεδιασμός ενός τοπόσημου (landmark) στον ιστό της πόλης.
- Δημιουργία υπαίθριων χωρών αναψυχής
- Εκμετάλλευση του κτηρίου Φιξ.

Το εργοστάσιο Φιξ

Κάρολος Φιξ κατασκευάζει το 1893 ένα μεγάλο για τα δεδομένα της εποχής εργοστάσιο στον ίδιο χώρο όπου σήμερα βρίσκεται το υφιστάμενο κτίριο, στη δυτική όχθη του Ιλισού και νότια, σε μικρή απόσταση, από τους στύλους του Ολυμπίου Διός.

Στα μέσα της δεκαετίας του 1950, εποχή βιομηχανικής ανασυγκρότησης της χώρας, αποφασίζεται η ριζική ανακαίνιση - ανακατασκευή του εργοστασίου και ο σχεδιασμός του έργου αυτού ανατίθεται από την οικογένεια Φιξ στον αρχιτέκτονα Τάκη Ζενέτο (1926-1977).

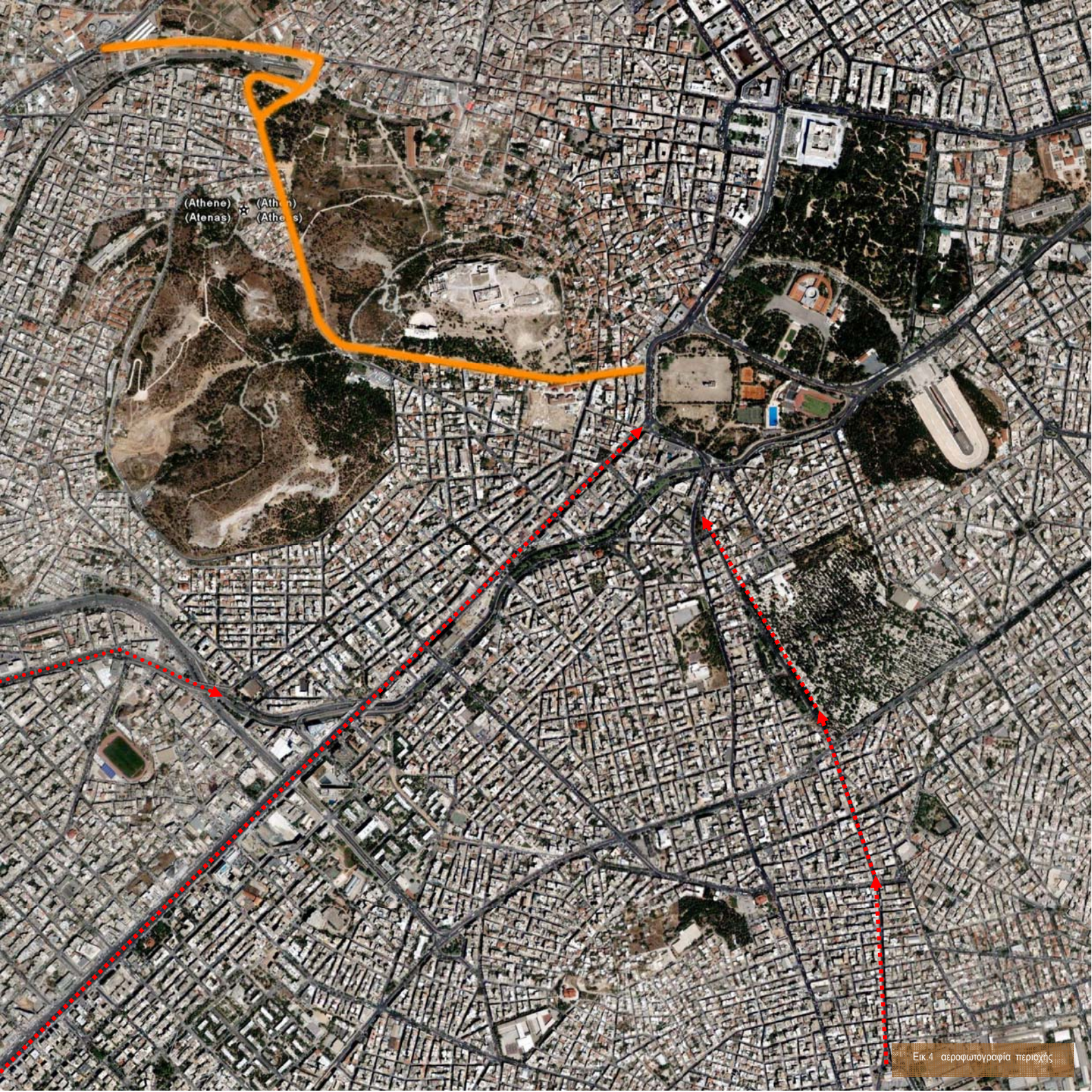

Ο κτιριακός όγκος του εργοστάσιου Φιξ, αποτέλεσμα συνεχών προσθηκών και μεταμορφώσεων, πριν την κατεδάφιση και ειδικά κατά την διάρκεια της λειτουργίας του αντιμετωπιζόταν ως ένα δυναμικό στοιχείο προσανατολισμού στο αθηναϊκό τοπίο, που από αισθητικής άποψης χαρακτηριζόταν από απείθαρχα διατεταγμένους όγκους, χωρίς να υπάρχουν σε αυτό αναφορές πολεοδομικής κλίμακας (landmarks). Σχεδιαστικό όραμα του αρχιτέκτονα Τάκη Ζενέτου ήταν η δυνατότητα να χρησιμοποιείται το κτίριο υπό τις μεταλλασόμενες λειτουργικές ανάγκες της πόλης, ενδεχομένως πολιτισμικές, γραφειακές, εμπορικές ή συνδυασμό τους. Η ανάγκη αυτή μπορούσε να επιτευχθεί λόγω της καθαρής δομής του κτιρίου που αποτελείται από πέντε επίπεδα και την διευθέτηση των υποστυλωμάτων σε κάρναβο.

Σήμερα στο σημείο αυτό, σε μια νησίδα γης που ορίζεται από τρεις λεωφόρους την Λ. Ανδρέα Συγγρού, την Λ. Καλλιρρόης και την Λ. Αμβροσίου Φραντζή βρίσκεται το μισό υπόλοιπο του εργοστασίου και η είσοδος για τον υπόγειο χώρο στάθμευσης. Ο χώρος είναι απομονωμένος από οποιαδήποτε κίνηση πεζών και το φαινόμενο εντείνεται από το σκληρό όριο που προκαλείται από την μεγάλη ροή των αυτοκινήτων, δημιουργώντας μια αντιστοιχία στην συλλογική μνήμη των κατοίκων μεταξύ του σημερινού ορίου και του ορίου που προκαλούσε ο Ιλισός ποταμός τα περασμένα χρόνια.

Εικ.3 Εργοστάσιο FIX

(Athene)
(Atenas)

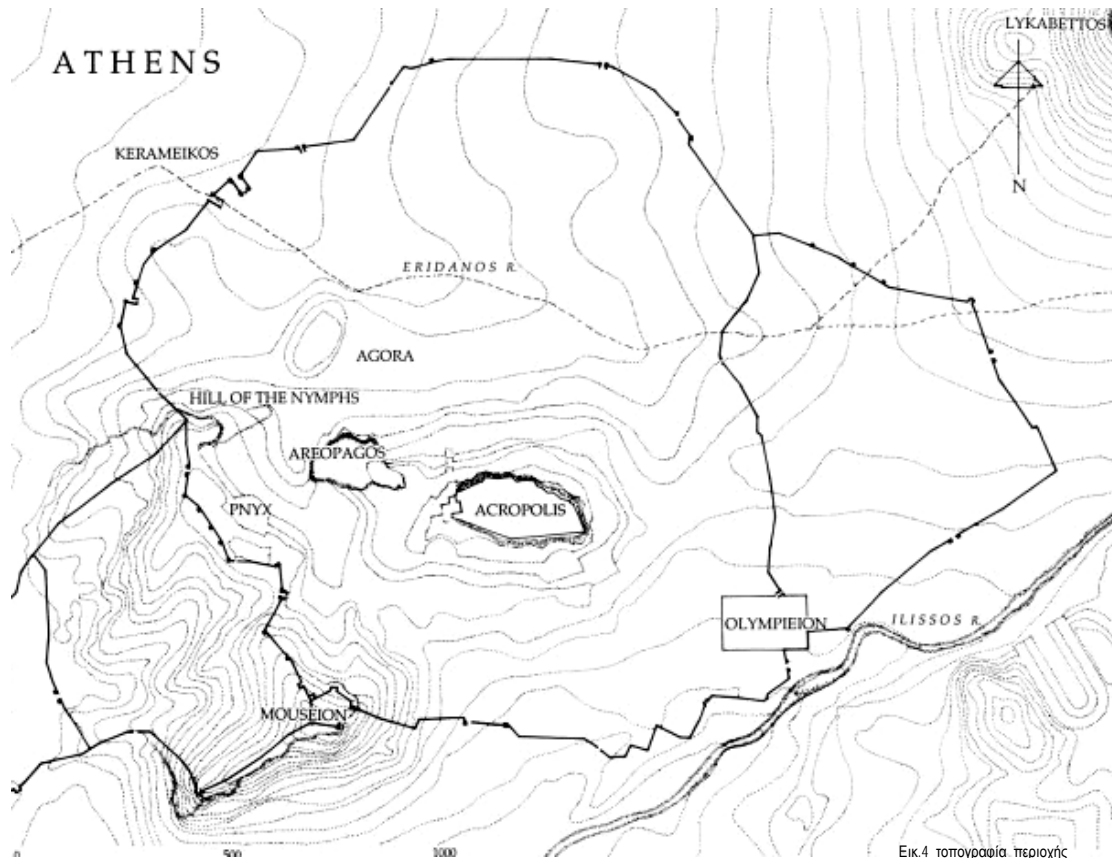
(Athén)
(Athens)

Εικ. 4 αεροφωτογραφία περιοχής

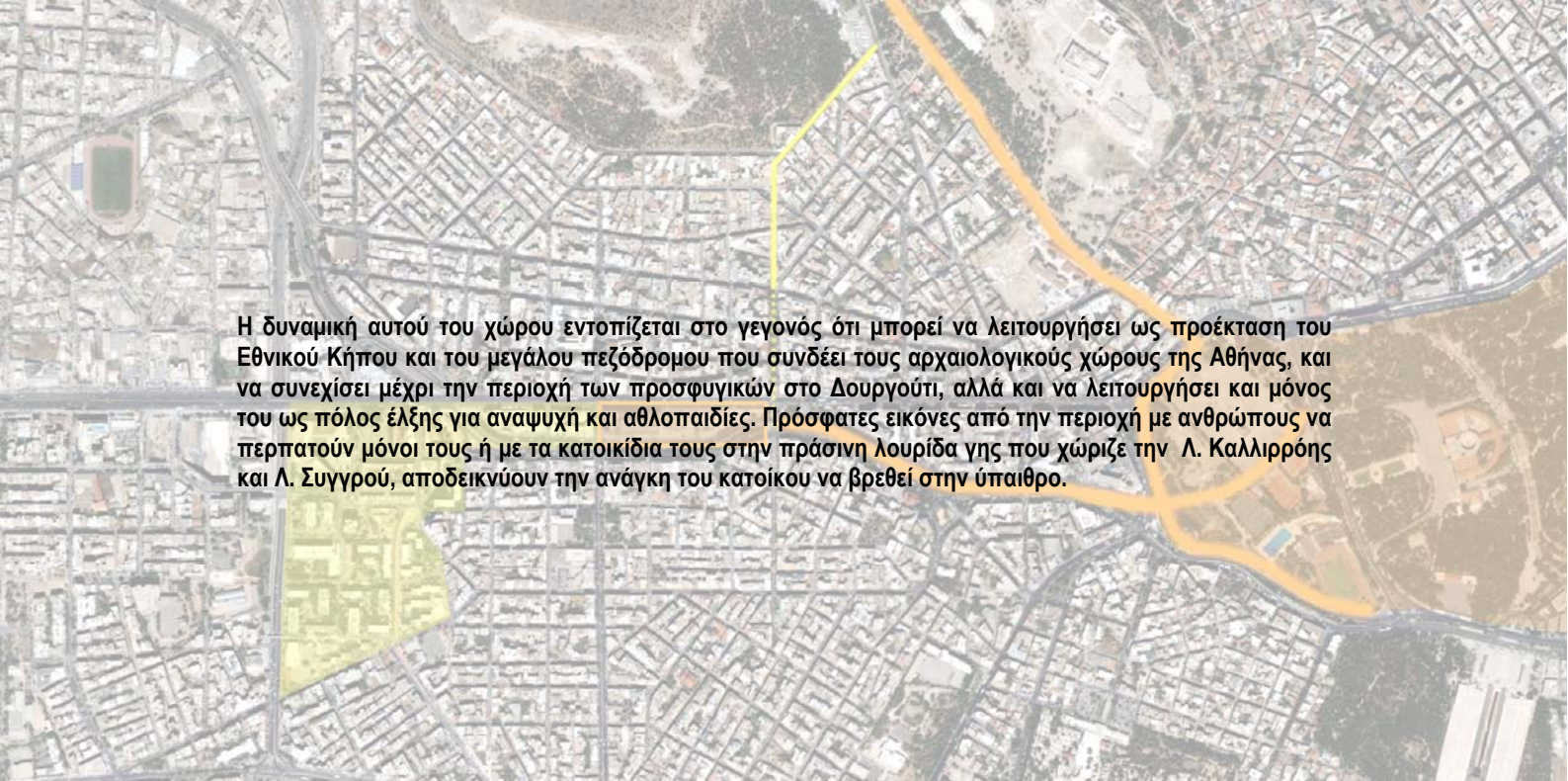
Ο τόπος – Site

Πολύ κοντά στον Βράχο της ακρόπολης και στον λόφο του Φιλοπάππου, δίπλα στο ποταμό Ιλισό εντοπίζεται η περιοχή της μελέτης. Το σημείο βρίσκεται μεταξύ δύο συνοικιών της Αθήνας τον Ν. Κόσμο και το Κουκάκι πάνω στον οδικό άξονα της Λ. Ανδρέα Συγγρού. Λόγω της γεωγραφικής θέσης η περιοχή παίζει το ρόλο της νότιας πύλης για το κέντρο της πόλης. Καθώς στο σημείο τείνουν να ενωθούν τρεις βασικές αρτηρίες που φέρουν κίνηση από το νότο και εν μέρη από την δύση, ενώ εκεί έχει κατασκευαστεί και ο μεγάλος σταθμός μετεπιβίβασης του μετρό. Με επίδραση στην ιδιότητα του επισκέπτη, η οποία είναι κυρίως του περαστικού.

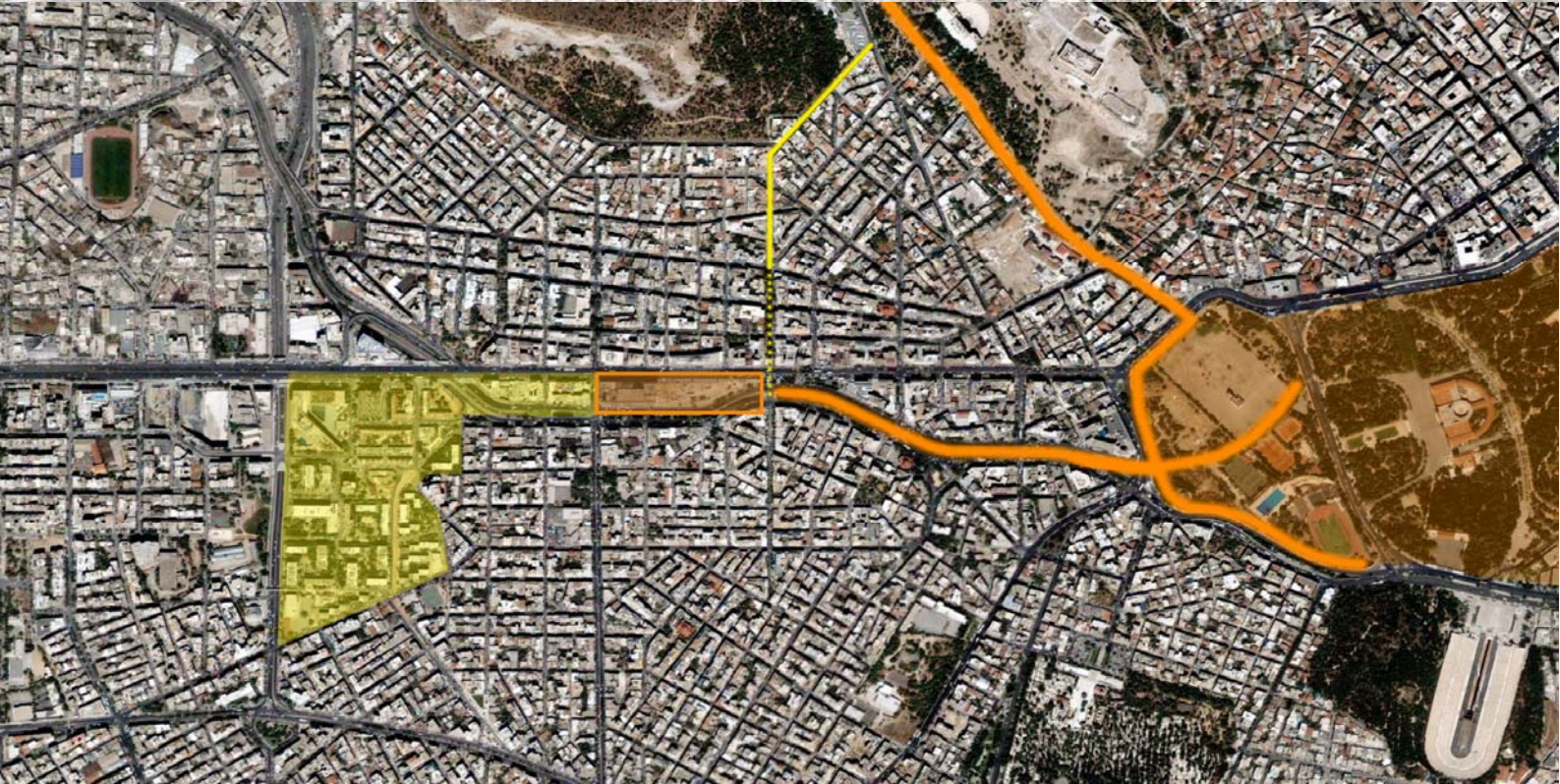
Μέχρι και την δεκαετία του '70 από το σημείο περνούσε ο Ιλισός ποταμός μεταφέροντας νερό από τον Υμηττό και λειτουργούσε η πηγή της Καλλιρρόης (παρ. 3). Σήμερα, ο ποταμός έχει μετατραπεί στην Λ. Καλλιρρόης.

Εικ.4 τοπογραφία περιοχής

An aerial photograph of a dense urban area in Athens, Greece. A yellow rectangular area is highlighted in the lower-left quadrant. Several orange lines are overlaid on the map, tracing paths through the city grid and around a central green space. The paths appear to be planned routes or boundaries.

Η δυναμική αυτού του χώρου εντοπίζεται στο γεγονός ότι μπορεί να λειτουργήσει ως προέκταση του Εθνικού Κήπου και του μεγάλου πεζόδρομου που συνδέει τους αρχαιολογικούς χώρους της Αθήνας, και να συνεχίσει μέχρι την περιοχή των προσφυγικών στο Δουργούτι, αλλά και να λειτουργήσει και μόνος του ως πόλος έλξης για αναψυχή και αθλοπαιδίες. Πρόσφατες εικόνες από την περιοχή με ανθρώπους να περπατούν μόνοι τους ή με τα κατοικίδια τους στην πράσινη λουρίδα γης που χώριζε την Λ. Καλλιρρόης και Λ. Συγγρού, αποδεικνύουν την ανάγκη του κατοίκου να βρεθεί στην ύπαιθρο.

«Η ελληνική και γενικότερα η μεσογειακή αρχιτεκτονική έχουν βασιστεί στην άρρηκτη σχέση υπαίθριος - κλειστός χώρος, σε όλες τις κλίμακες των έργων. Από το μικρό, ελάχιστο προσκνητάρι έως τα παρεκκλήσια, τα σπίτια, τους οικισμούς και τα δημόσια κτίρια, το υπαίθρο «παιζει» και διεισδύει στον κλειστό χώρο, προσδίδοντας τον δισυπόστατο χαρακτήρα στους ενδιάμεσους χώρους, τόσο οικείους στην παραδοσιακή αρχιτεκτονική.»(παρ. 4)

Σουζάνα Αντωννάκη

Αρχές σχεδιασμού - concept

Η βασική ιδέα η μετατροπή του βιομηχανικού κτιρίου σε ένα χώρο κατάλληλο για υπαίθριες δραστηριότητες.

Η ζώνη του πράσινου που ξεκινάει από τον Εθνικό κήπο ανυψώνεται σταδιακά, περνάει πάνω από την Λ. Καλλιρρόης εισάγεται μέσα στο κτίριο και εκτυλίσσεται στην κάθετη διάσταση στα πέντε επίπεδα που υπάρχουν. Με την χρήση κεκλιμένων επιπέδων διευκολύνεται η ροή του πράσινου και του επισκέπτη στο εσωτερικό.

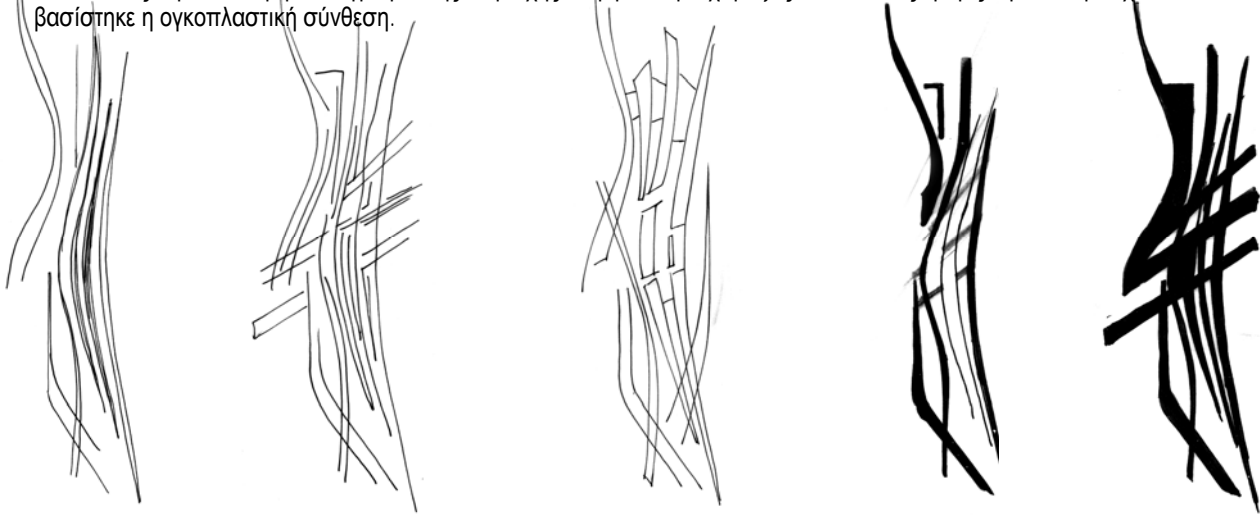
Η ροή σαν ιδέα αποτελεί ένα σημαντικό στοιχείο στο σχεδιασμό δανεισμένη από την ιδιαίτερη μορφολογία του τόπου. Στο χώρο ανέκαθεν αλλά και σήμερα φαίνονται ροές. Η ροή του ποταμού, η ροή του αέρα στο αττικό τοπίο, η ροή κίνησης στο παραποτάμιο μονοπάτι, η ροή αυτοκινήτων στις νέες λεωφόρους, ροή των γραμμών του tram, ροή του πράσινου στο διάζωμα των λεωφόρων, ροή πεζών παραπλεύρως των οδών.

Στον σχεδιασμό γίνεται χρήση του νερού αναπτύσσοντας γύρω του δραστηριότητες σε σχέση με αυτό, όπως η κολύμβηση και οι αθλοπαιδίες του νερού. Από το σημείο πέρναγε το ποτάμι του Ιλισού και πολύ κοντά βρίσκεται η αρχαία πηγή της Καλλιρρόης, στην συνολική ιδέα αποτέλεσε κρίσιμο σημείο η χρήση του υγρού στοιχείου, καθώς ο δημόσιος χώρος συνδέεται άμεσα με το τόπο, δεν είναι αδιάφορος και είναι σημαντικός για την φύλαξη της συλλογικής μνήμης της πόλης.

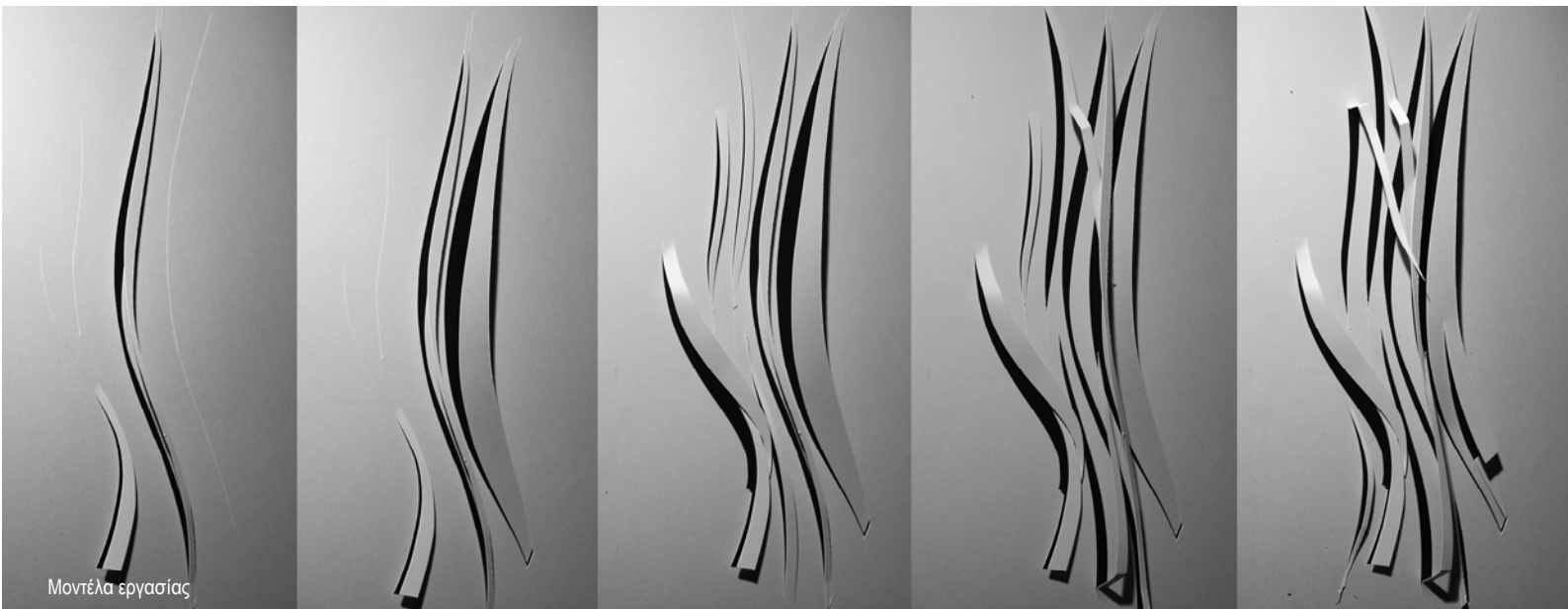

Μελετώντας την ιδιαίτερη τοπογραφία της περιοχής σύμφωνα με χαράξεις και οπτικές φυγές έγιναν προσχέδια στα οποία βασίστηκε η ογκοπλαστική σύνθεση.

Σκίτσα εργασίας

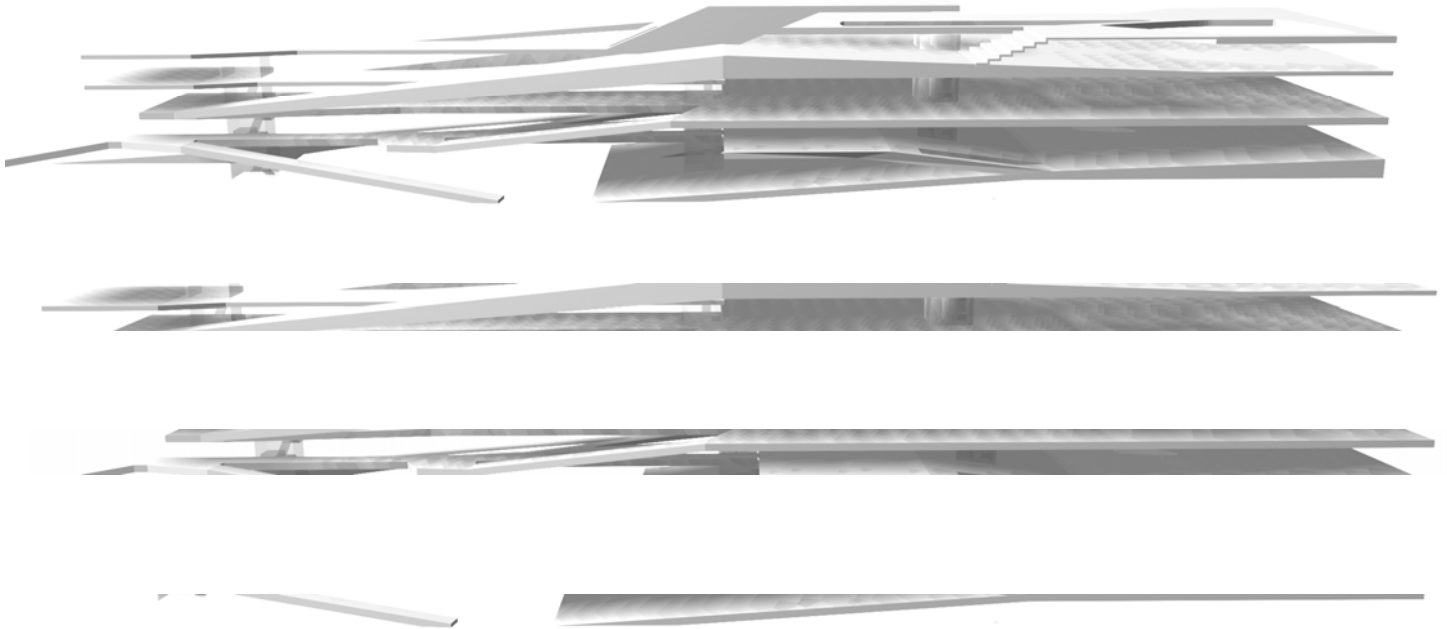
Μοντέλα εργασίας

Η διαδρομή – η ιδέα της ροής κίνησης

Η κίνηση του επισκέπτη μέσα στο χώρο σχηματίζει μια σπείρα που ανεβαίνει στην οροφή και κατεβαίνει πάλι στο επίπεδο του εδάφους παρέχοντας μια πλούσια χωρική εμπειρία αλλάζοντας τις θέες και ακολουθώντας τις ποικίλες χρήσεις των χώρων. Η αφήγηση του χώρου έχει να κάνει με μια αλληλουχία διαφορετικών τόπων που συνδυάζουν την ύπαρξη διαφορετικών ανθρώπων.

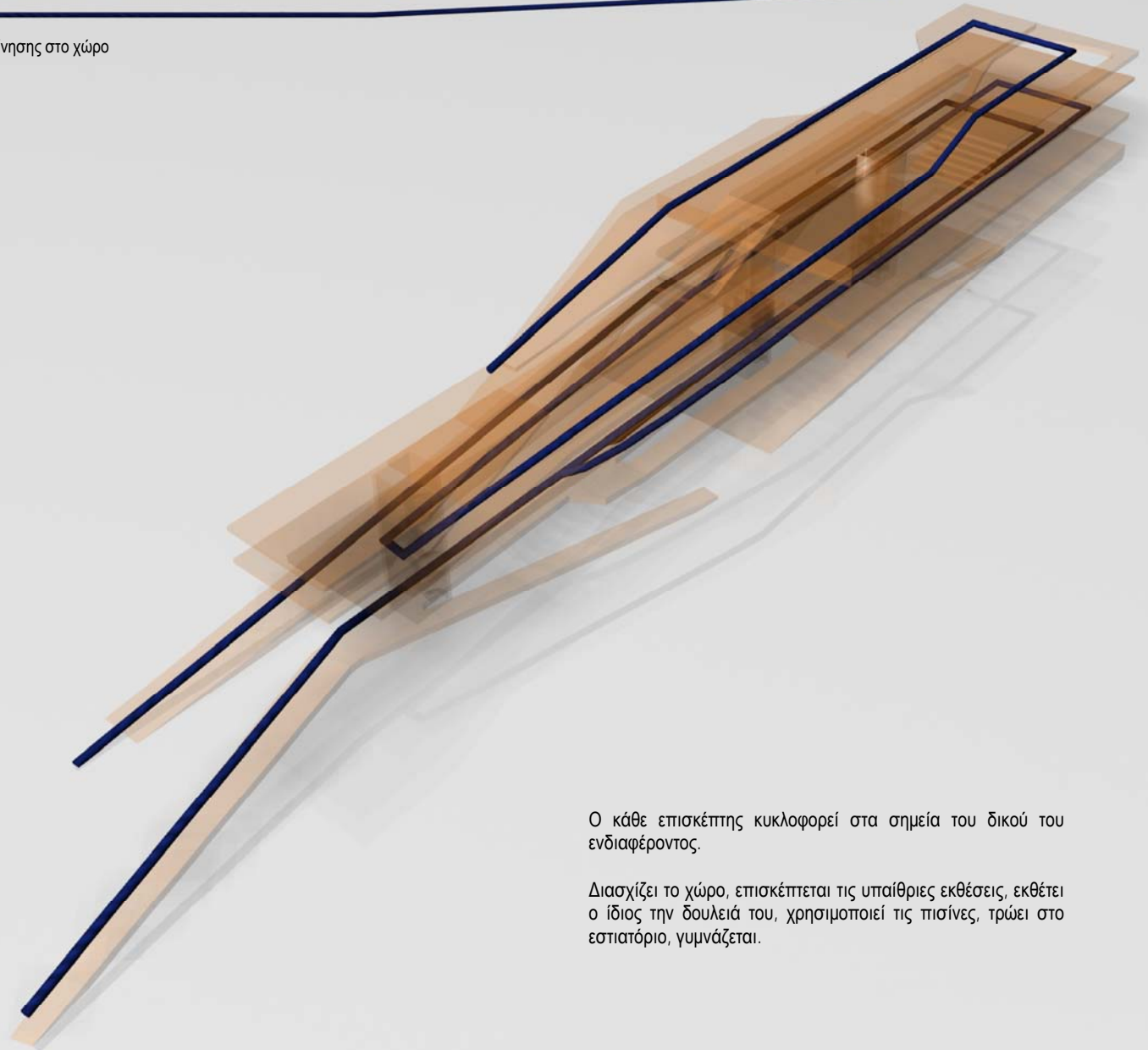

Κορυφογραμμή από το αττικό τοπίο

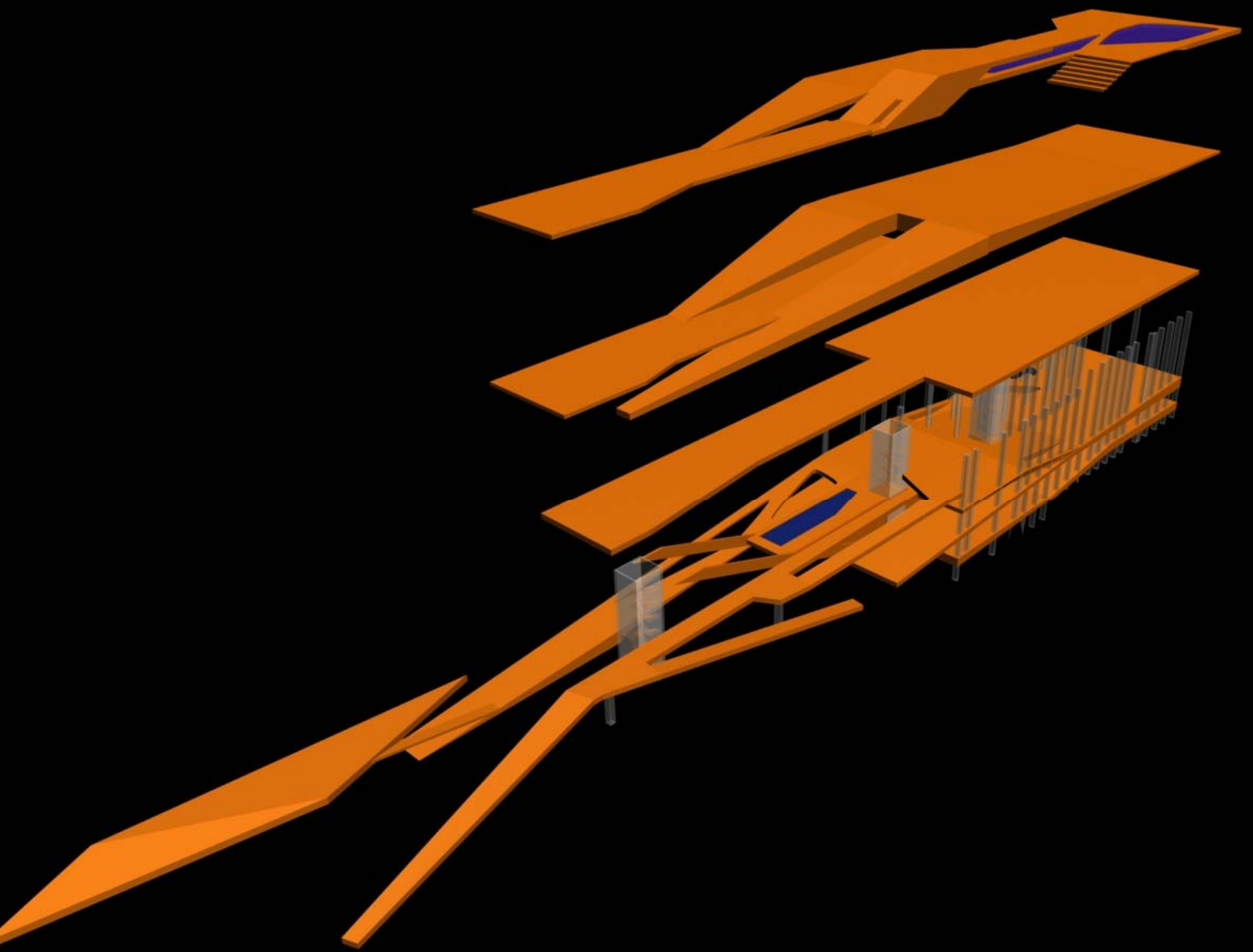

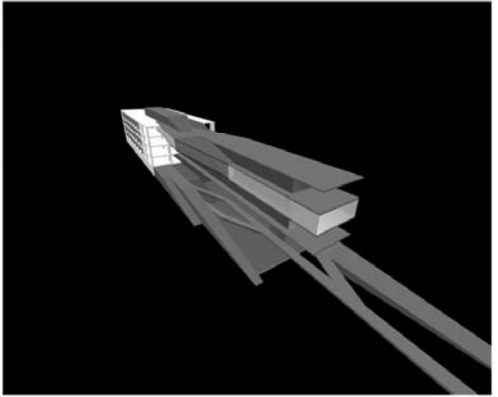
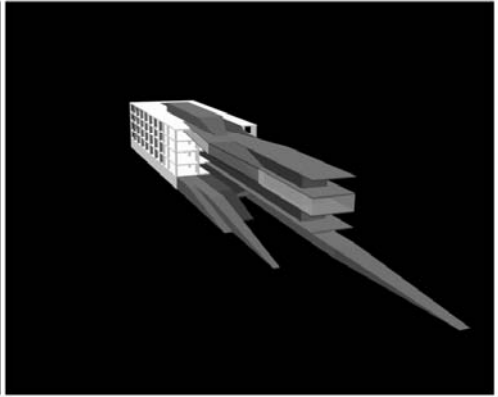
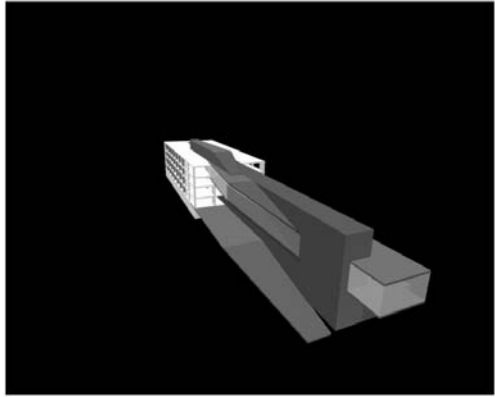
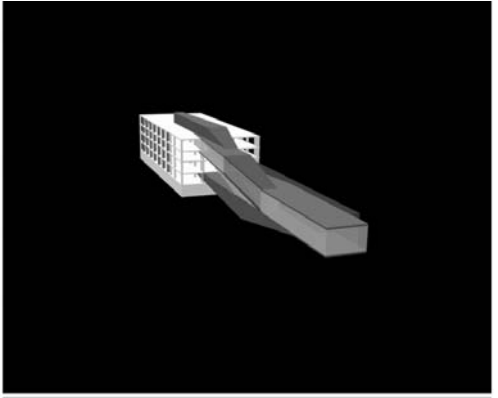
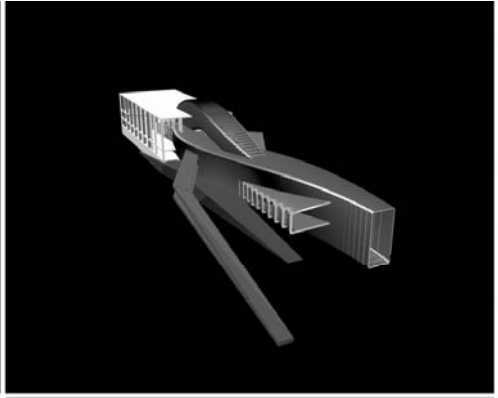
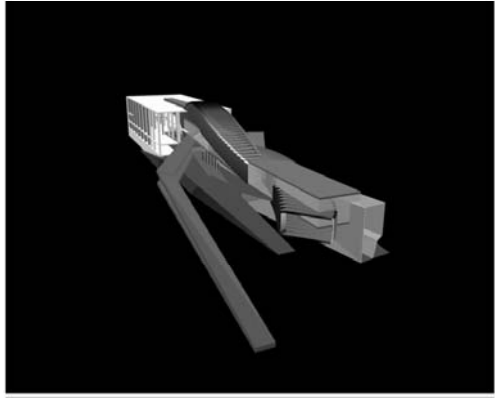
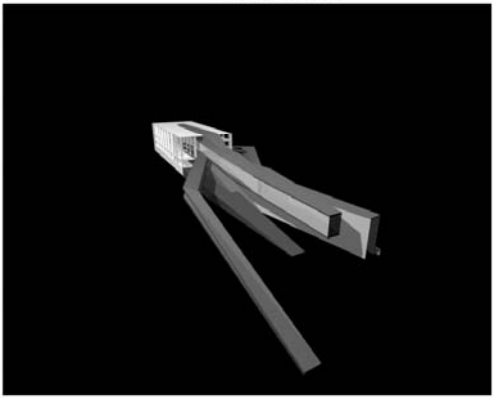
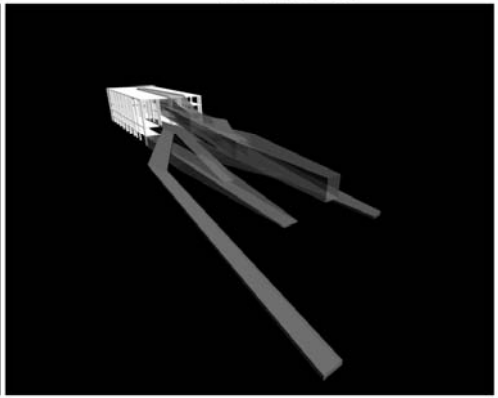
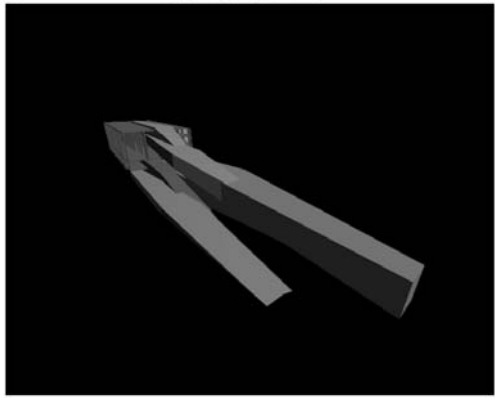
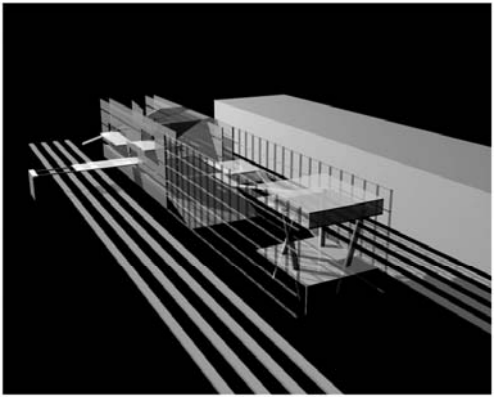
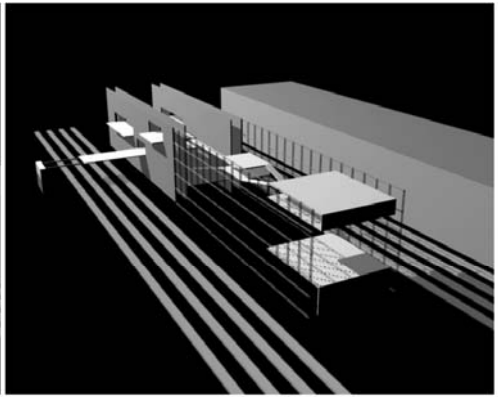
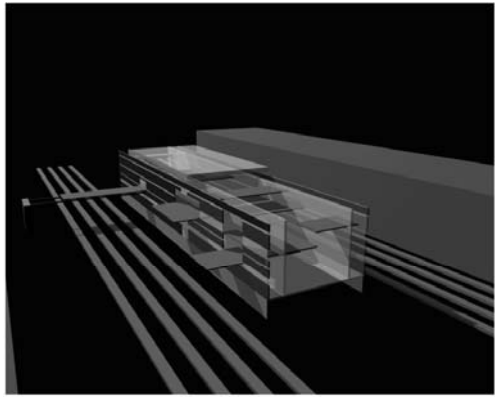
Ροή κίνησης στο χώρο

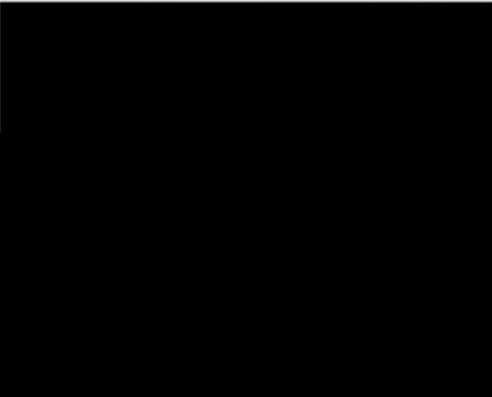
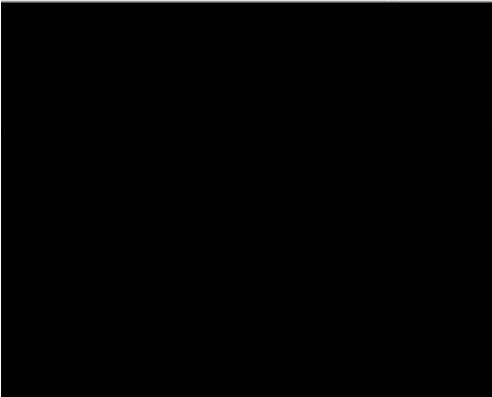
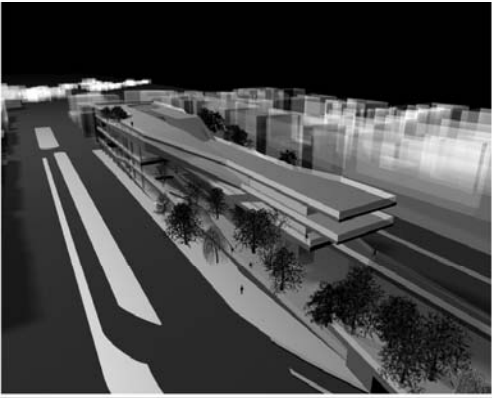
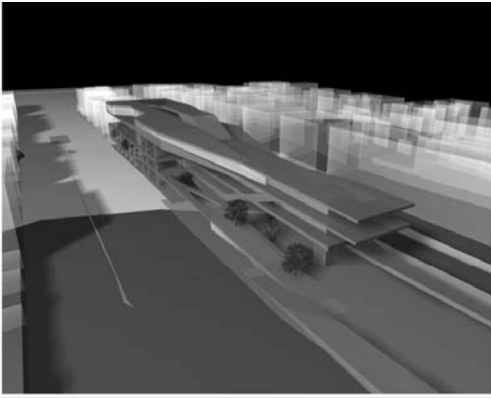
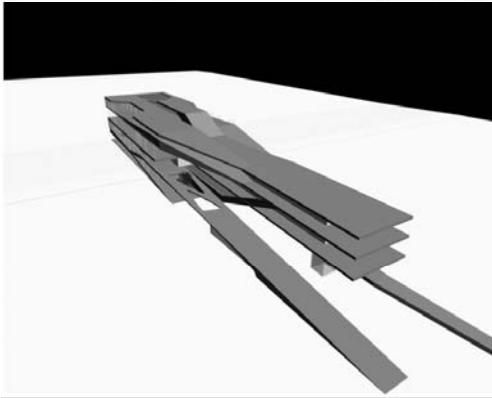
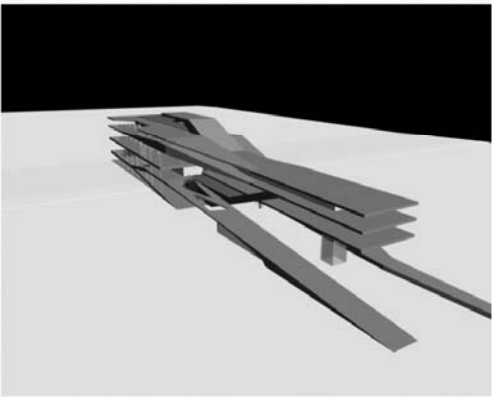
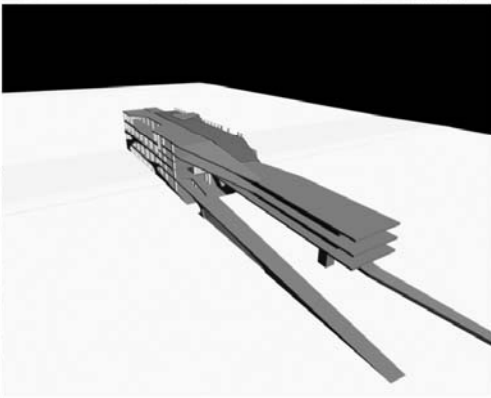
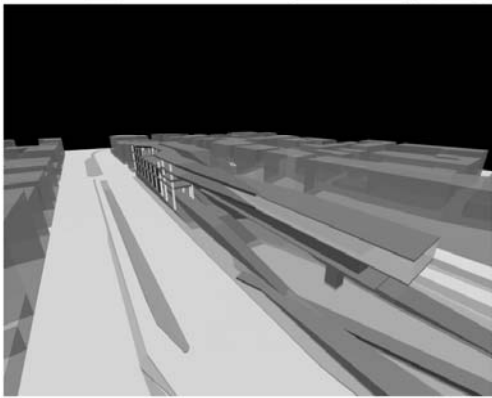
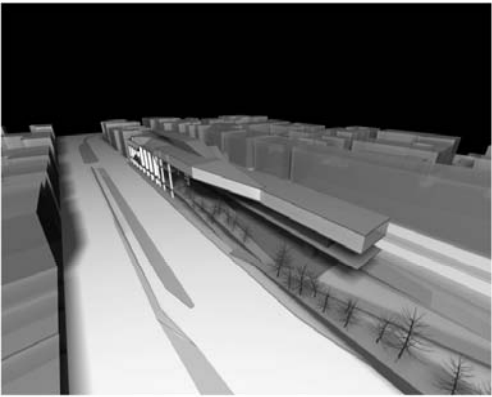
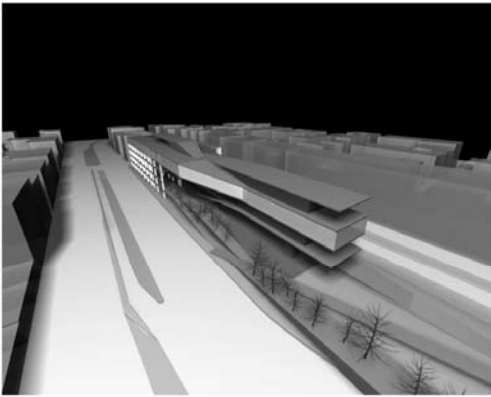
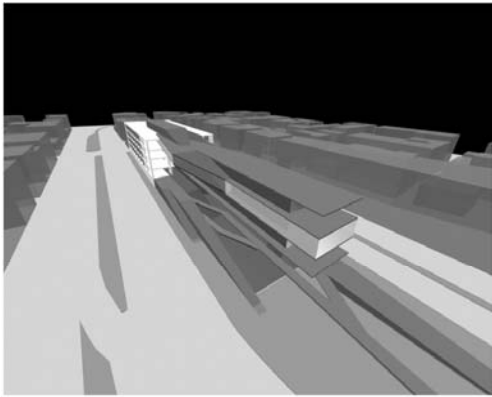

Ο κάθε επισκέπτης κυκλοφορεί στα σημεία του δικού του ενδιαφέροντος.

Διασχίζει το χώρο, επισκέπτεται τις υπαίθριες εκθέσεις, εκθέτει ο ίδιος την δουλειά του, χρησιμοποιεί τις πισίνες, τρώει στο εστιατόριο, γυμνάζεται.

Κτιριακό πρόγραμμα

Η είσοδος στο κτίριο γίνεται από τον άξονα που ορίζει η ζώνη πρασίνου που ξεκινά από τον Εθνικό κήπο. Περπατώντας πάνω σε αυτό τον άξονα μέσα από την φύτευση που προδιαγράφει την κίνηση, ο επισκέπτης έχει την δυνατότητα να επιλέξει μια από τις δύο βασικές ράμπες που ανεβαίνουν στο πρώτο επίπεδο. Επισκέπτης και φυτά αποκολλημένοι πια από την γη κινούνται πάνω σε ράμπες. Η φύση «καταλαμβάνει» τις πλάκες του κτιρίου παίρνοντας πίσω αυτό που της ανήκει. Ανεβαίνοντας σχεδόν πέντε μέτρα πάνω από το έδαφος ο επισκέπτης έχει αρχίσει την διαδρομή του σε μια πλατεία domino.

Στο πρώτο επίπεδο εντοπίζεται μια πισίνα σε συνδυασμό με ένα κλειστό χώρο που χρησιμοποιείτε για εκπαίδευση και διδασκεία μικρών παιδιών (παιδότοπος), είναι δυνατόν κάποιος με μικρά παιδιά να τα αφήσει σε αυτό τον χώρο και να συνεχίσει τον περίπατο. Ο υπόλοιπος χώρος σχεδιάζεται με στόχο την διαμόρφωση ροών κίνησης και στάσης πεζών. Στο ανοικτό αμφιθέατρο που όταν δεν χρησιμοποιείται για παραστάσεις ή παρουσιάσεις οι επισκέπτες μπορούν να ξεκουράζονται σε αυτό σαν θεατές των δράσεων που λαμβάνουν χώρα στον υπόλοιπο χώρο.

Συνεχίζοντας την πορεία στο επόμενο επίπεδο ο επισκέπτης περνάει μέσα από μια υπαίθρια gallery στην οποία εκθέτουν έργα τέχνης καλλιτέχνες με περιοδικότητα προσδίδοντας στο χώρο μια ρευστότητα και μια συνεχής εναλλαγή. Η διάταξη των υποστυλωμάτων σε κάρναβο χωρίζει νοητά το επίπεδο σε τετράγωνα, σε κάθε κομμάτι χωριστά λαμβάνει χώρα ένα διαφορετικό γεγονός, είτε είναι ένα οπτικοακουστικό έργο, παράσταση είτε αγοροπωλησίες μεταξύ μικροπωλητών και επισκεπτών. Σε αυτό το χώρο θα μπορούσε να μεταφερθεί το υπαίθριο παζάρι που μέχρι πρόσφατα λειτουργούσε στους δρόμους γύρο από τα προσφυγικά και τις εργατικές κατοικίες. Στο ίδιο επίπεδο και στο τμήμα που έχει επεκταθεί πάνω από τον σταθμό μετεπιβίβασης ένας κλειστός γραμμικός χώρος επεκτείνεται με εργαστήρια, στους οποίους είναι δυνατόν να γίνεται η παραγωγή και η προετοιμασία των εκθεμάτων. Οι χώροι των εργαστηρίων έχουν την δυνατότητα να λειτουργήσουν σαν εκθέσεις και κατά την διάρκεια της παραγωγής ενός έργου, καθώς έχουν την ιδιότητα να κλείνουν με πυκνά σκίαστρα ή να μένουν ανοικτά προς θέαση του εσωτερικού.

Ακολουθώντας την ίδια σπειροειδής διαδρομή ανεβαίνοντας ακόμα ένα επίπεδο ο επισκέπτης βρίσκεται στο μεγάλο εστιατόριο με θέα τους λόφους της Αττικής. Ο χώρος δύναται να ανοίξει ολοκληρωτικά και να μεταμορφωθεί σε υπαίθριο κατά την διάρκεια των ζεστών περιόδων του έτους με την κατάργηση του ορίου του εσωτερικού και του εξωτερικού. Οι οπτικές φυγές έχουν προσανατολιστεί προς το εσωτερικό του λεκανοπεδίου όπου βρίσκονται οι λόφοι του Φιλοπάππου, της ακρόπολης, του Λυκαβηττού και τα βουνά του Υμηττού και της Πάρνηθας.

Στο τέταρτο επίπεδο διαμορφώνεται ένας χώρος γυμναστηρίου. Το πέτασμα που χωρίζει την δεξαμενή της πισίνας από το γυμναστήριο είναι επιλεκτικά σε κάποια σημεία διάφανο αφήνοντας το βλέμμα να περάσει μέσα από το νερό και να πέσει πάνω στους κολυμβητές. Τα εξωτερικά υαλοπετάσματα κατασκευάζονται με τέτοιο τρόπο ώστε να ανοίγουν αφήνοντας τις εξωτερικές συνθήκες να εισέλθουν.

Στο τελευταίο επίπεδο σχεδιάζεται μια μεγάλη πισίνα ανοικτή στο κοινό, ο βασικός σκοπός που βρίσκεται στην οροφή είναι η άμεση επαφή με τον ουρανό και τον ήλιο στοιχεία χαρακτηριστικά του αττικού τοπίου και η οπτική συνέχεια στο βλέμμα του κολυμβητή συνδυάζοντας το επίπεδο του νερού με τον θαλάσσιο ορίζοντα.

Στο επίπεδο του εδάφους στο κτίριο του εργοστασίου βρίσκονται οι λειτουργίες υποστήριξης, σε αυτές συμπεριλαμβάνονται ένα κλειστό αμφιθέατρο, το σημείο πληροφοριών, το ιατρείο, το γραφείο των φυλάκων, τα διοικητικά γραφεία και ένας χώρος αποθήκευσης. Η είσοδος σε αυτό το επίπεδο πραγματοποιείται και από τις δυο πλευρές του κτιρίου με έμφαση στην πλευρά της Καλλιρρόης που διευκολύνει την κίνηση των πεζών λόγω του μεγαλύτερου πεζοδρομίου και της μικρότερης ταχύτητας που κινούνται τα αυτοκίνητα. Η κίνηση και σε αυτό το επίπεδο ακολουθεί το concept για μια ελεύθερη κίνηση γύρο από τις λειτουργίες.

Τέλος για την διευκόλυνση της κίνησης του κοινού και για λόγους ασφαλείας έχουν προβλεφτεί τρεις άξονες κατακόρυφης επικοινωνίας, ένας εκ των οποίων χρησιμοποιείται για την τροφοδοσία των διαφόρων λειτουργιών.

Υλικά επιστρώσεων και κατασκευών

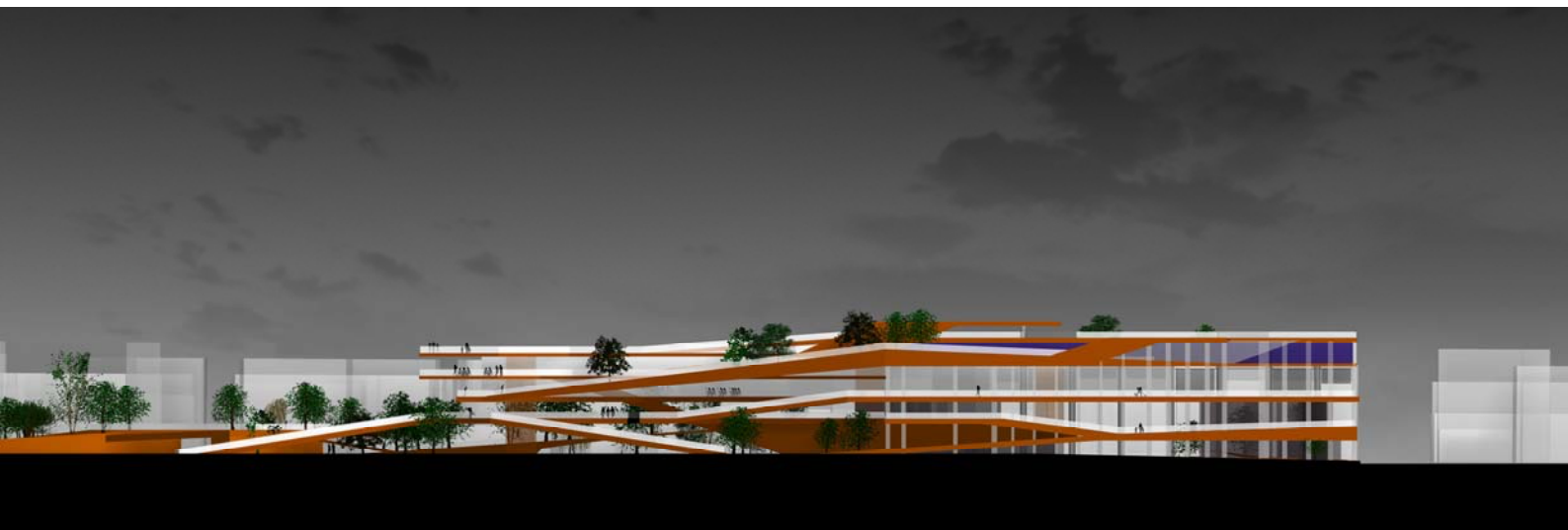
Η τελική βατή επιφάνεια των διαμορφώσεων αποτελεί καθοριστικό στοιχείο της μελέτης δεδομένου της παραγωγής υπαίθριων χώρων σε ένα υπάρχον βιομηχανικό κτίριο. Είναι μεγάλης σημασίας η ποιότητα του εδάφους ώστε να μεταφέρει την αίσθηση της περιήγησης στο αττικό τοπίο.

Κύρια υλικά επίστρωσης είναι σκυρόδεμα, λείο ή με ανάγλυφα αδρανή. Τα αδρανή μπορεί να είναι τα κοινά αδρανή του σκυροδέματος που εμφανίζονται με το τρίψιμο της επιφάνειάς του ή ειδικά διακοσμητικά αδρανή που σπέρνονται στη νωπή επιφάνεια του σκυροδέματος και πιέζονται να εφαρμόσουν. Στην υπόλοιπη επιφάνεια εγκιβωτίζεται χώμα που φέρει ελεύθερη φύτευση κυρίως από δέντρα που ανήκουν στο φυσικό περιβάλλον της αττικής, ενώ είναι περιορισμένη -χαμηλή όπου το υπαγορεύει η δομή του κτιρίου.

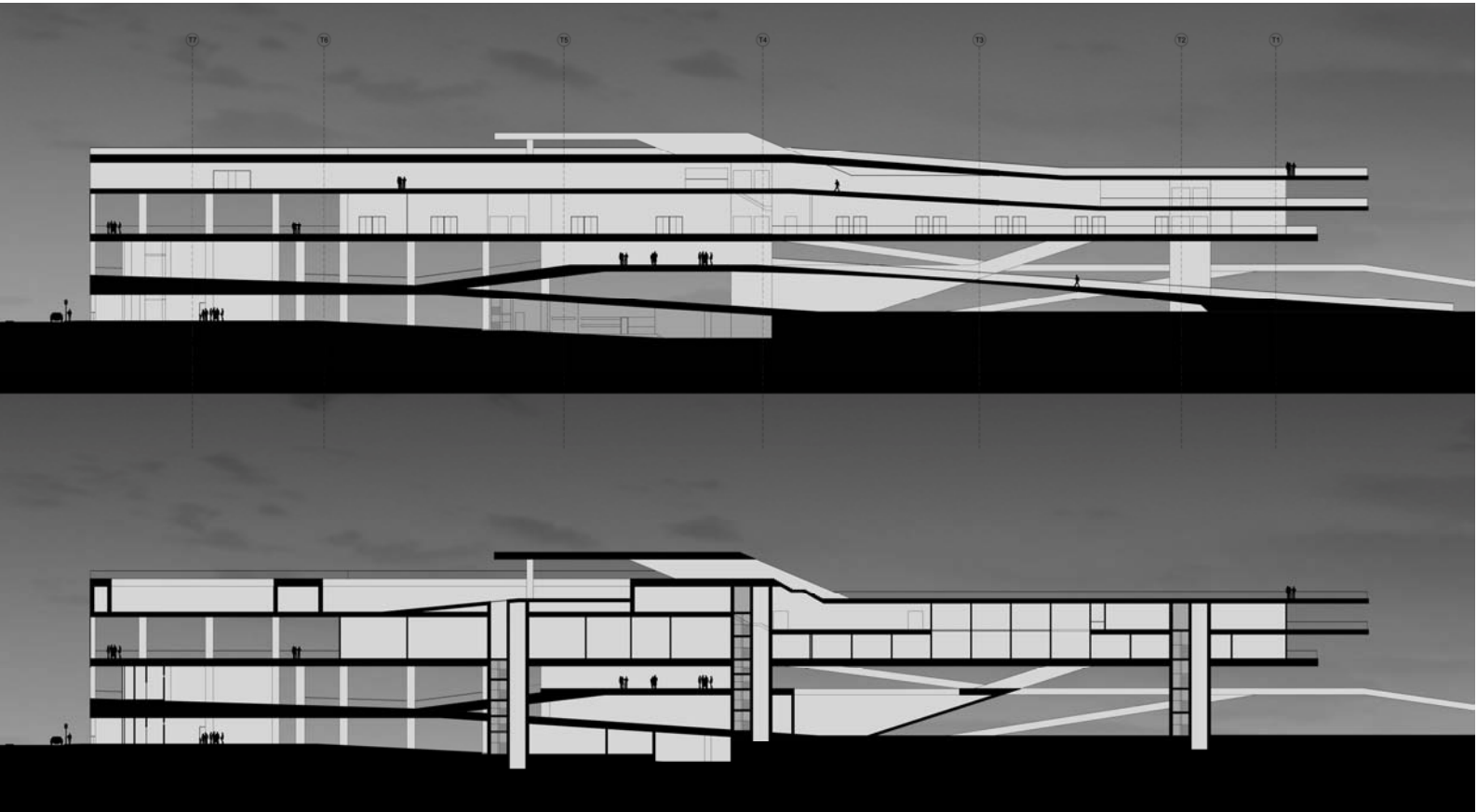
Οι υπαίθριες κατασκευές εξυπηρετούν λειτουργικούς και αισθητικούς σκοπούς. Οι κατασκευές που γίνονται για λειτουργικούς λόγους προσαρμόζονται αισθητικά, με τη διαμόρφωση του σχήματος και την επιλογή υλικών της επιφάνειάς τους όπως ξύλο, σκυρόδεμα, μέταλλο.

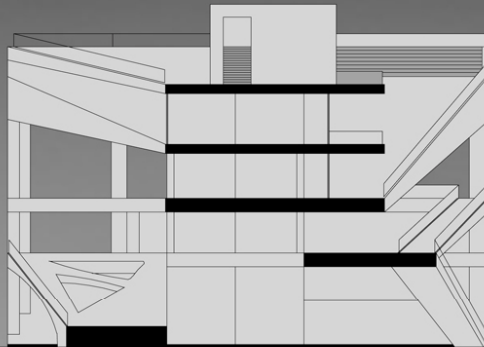

ΟΨΕΙΣ

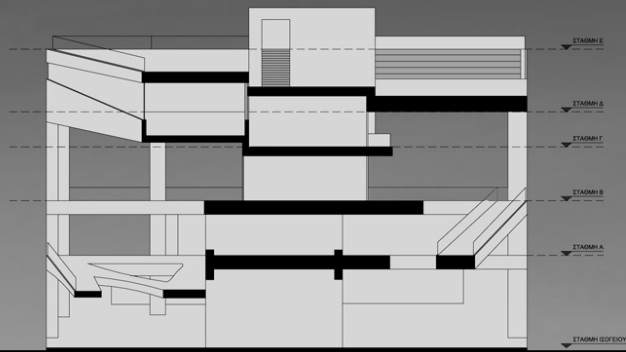

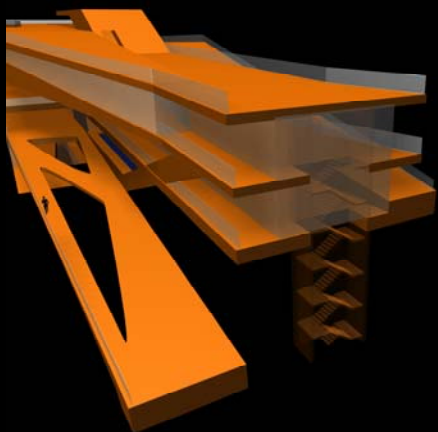

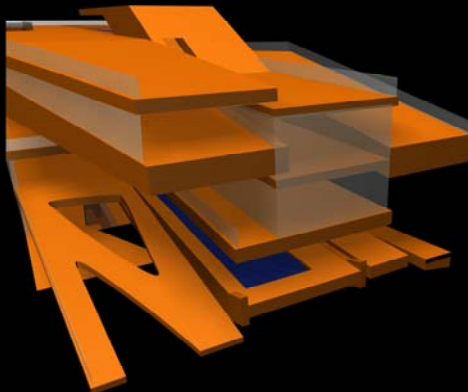
TOMH E 1

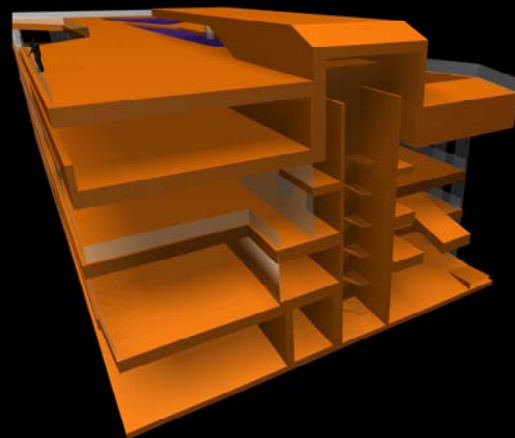
TOMH E 3

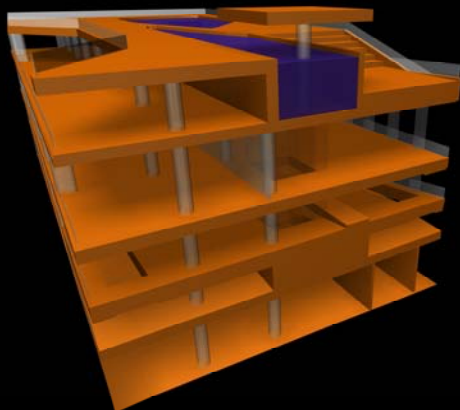
TOMH E1

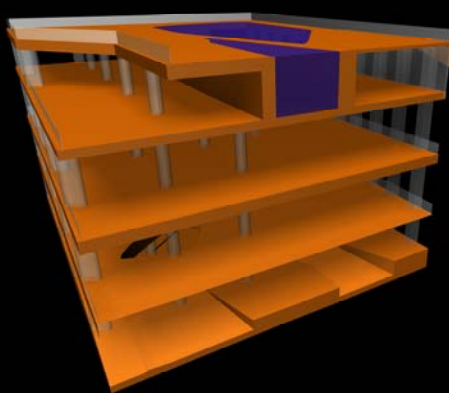
TOMH E2

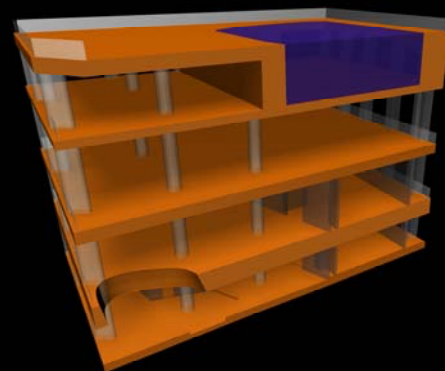
TOMH E3

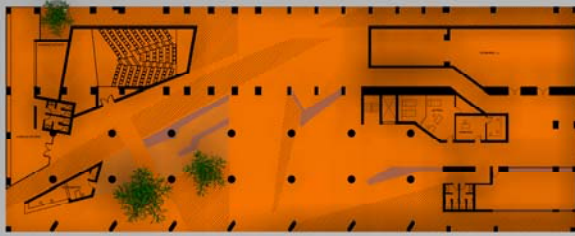
TOMH E4

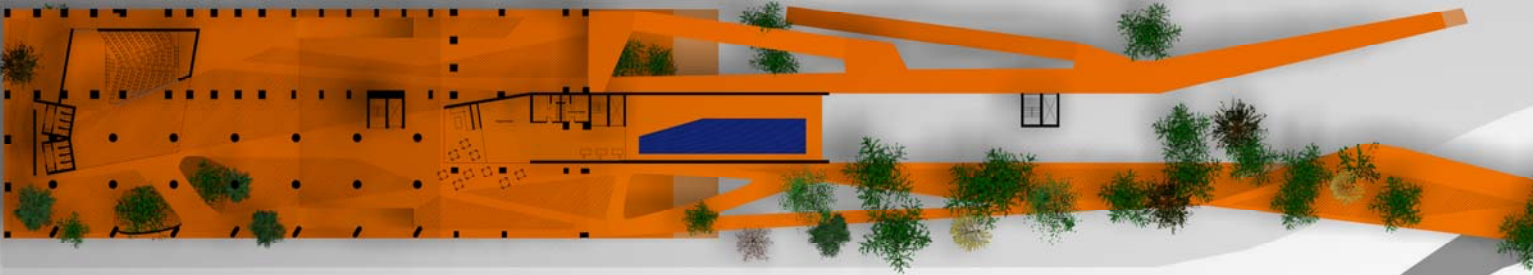
TOMH E5

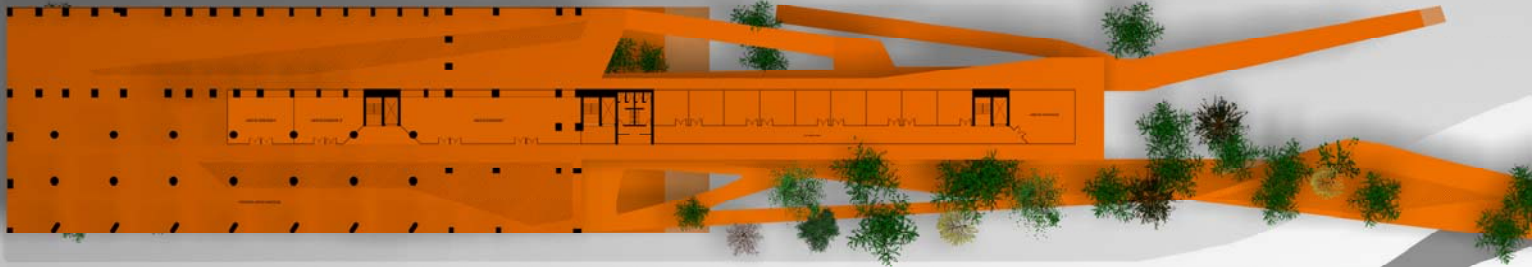
TOMH E6

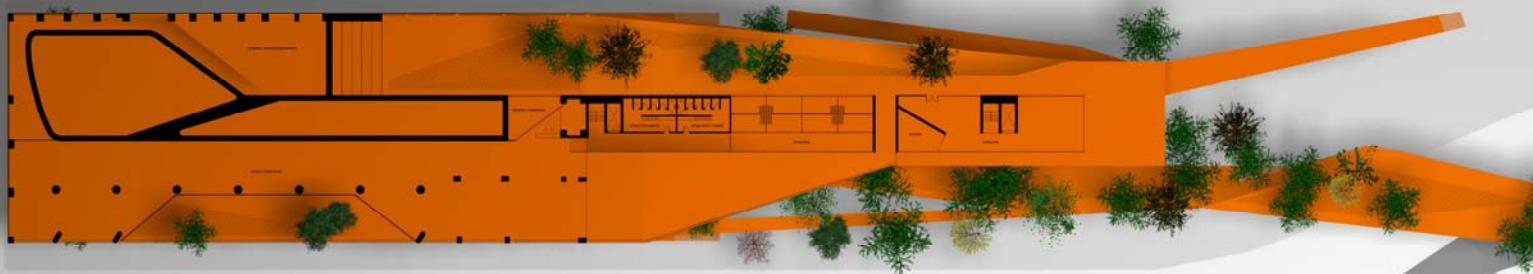
ΚΑΤΟΨΗ 1 ±0,00 / -2,35

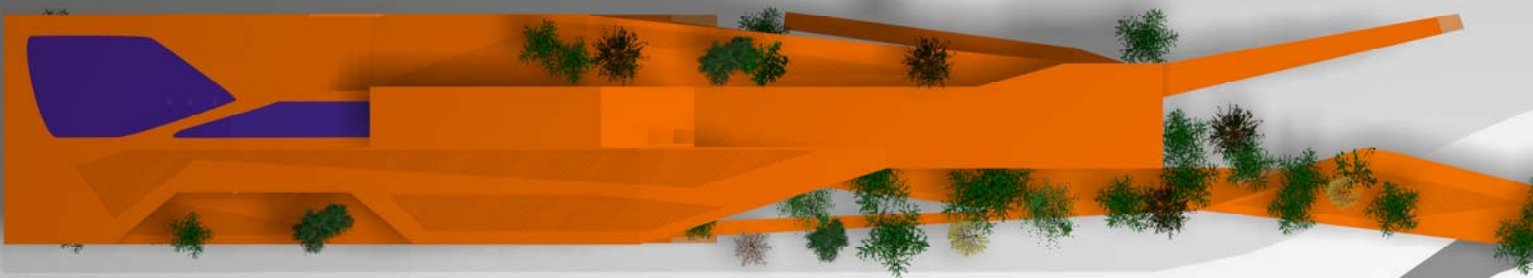
ΚΑΤΟΨΗ 2 +6,30 / +7,70

ΚΑΤΟΨΗ 3 +11,90

ΚΑΤΟΨΗ 4 +18,20 / +15,85

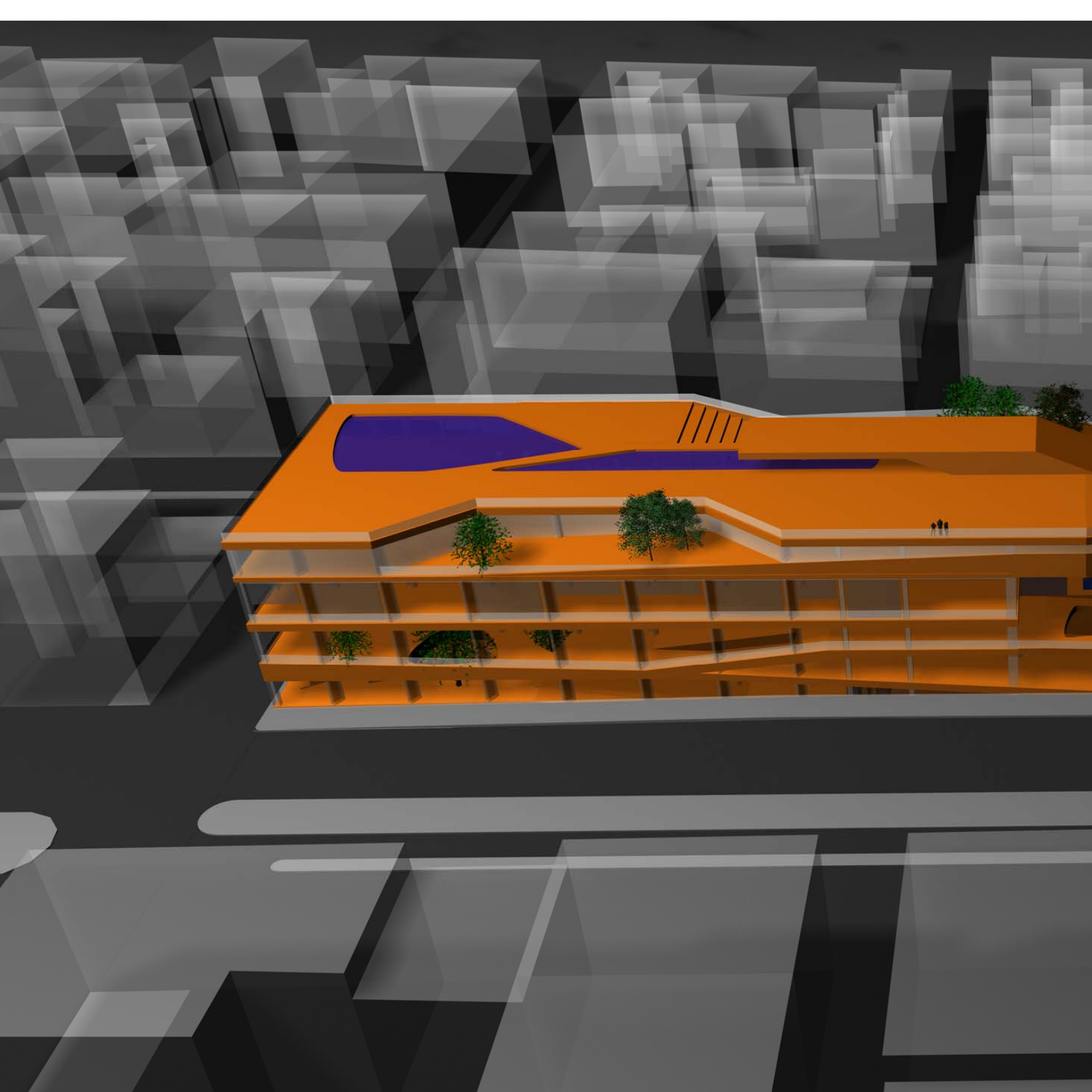

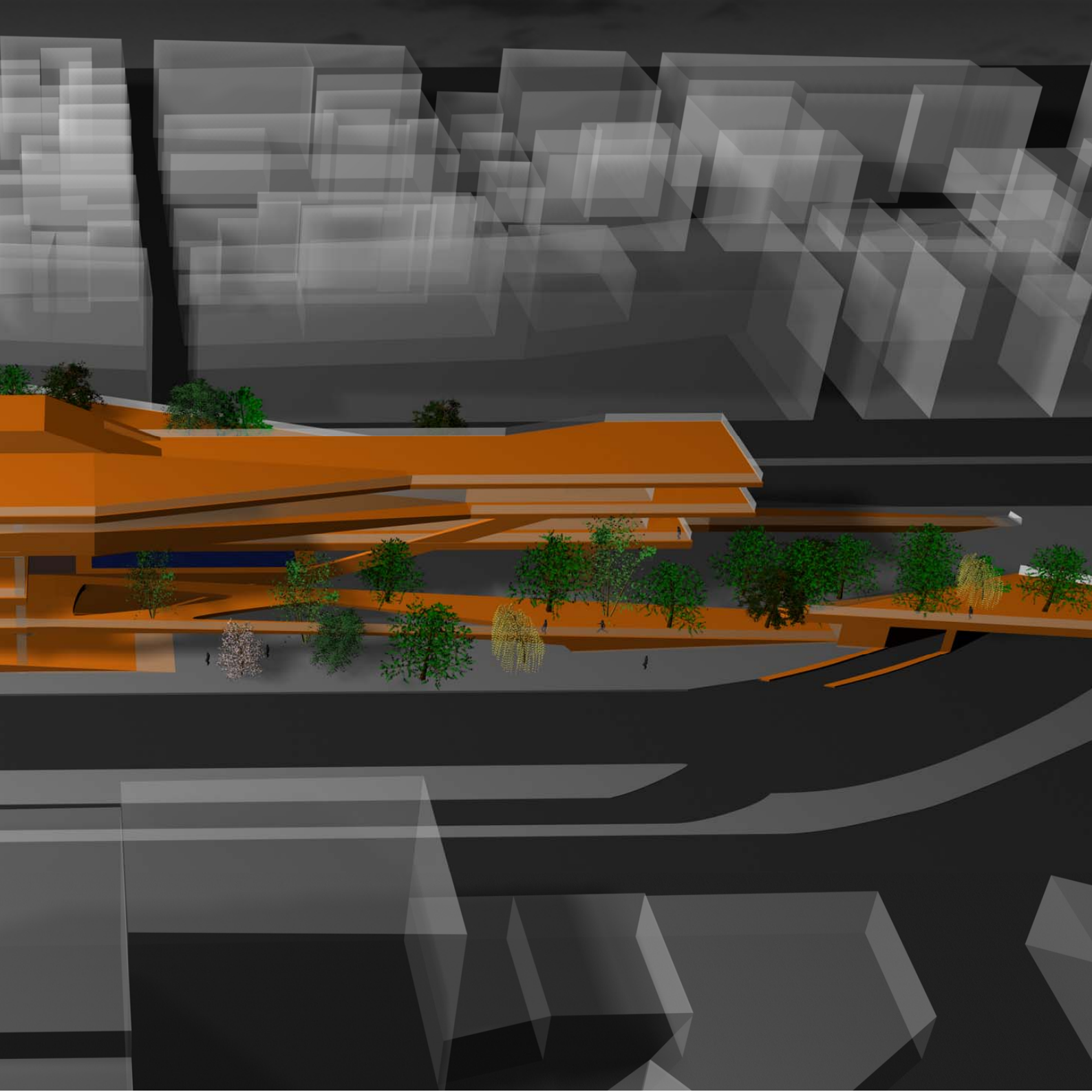
ΚΑΤΟΨΗ 5 +22,80

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

---

1) Η Αρχαία Αγορά

Η Αγορά ήταν η καρδιά της αρχαίας Αθήνας, το επίκεντρο της πολιτικής, εμπορικής, διοικητικής και κοινωνικής δραστηριότητας, το θρησκευτικό και πολιτιστικό κέντρο και η έδρα των δικαστηρίων. Η τοποθεσία αποτελούσε ανέκαθεν μέρος της Αθήνας σε όλες τις περιόδους της ιστορίας της. Χρησιμοποιούταν σαν τόπος κατοικίας και σαν χώρος ταφής ήδη από την ύστερη Νεολιθική εποχή (3000 π.Χ.). Στις αρχές του 6ου αιώνα π.Χ., την εποχή του Σόλωνα, η αγορά έγινε δημόσιος χώρος. Η Αγορά ήταν το δημοτικό και εμπορικό κέντρο της αρχαίας Αθήνας, βρισκόμενη βορειοδυτικά της Ακρόπολης. Σε μια συνηθισμένη μέρα οι πολίτες, είτε όταν ψώνιζαν είτε όταν συμμετείχαν σε πολιτικές δραστηριότητες δημιουργούσαν μια λαοθάλασσα.

Οι άνθρωποι που διακινούνταν στην αγορά ήταν υποχρεωτικά άνδρες, με εξαίρεση κάποιες γυναίκες της κατώτερης τάξης που έπρεπε να βοηθήσουν την οικογένειά τους να επιβιώσει κάνοντας χειρονακτικές εργασίες, όπως το να κουβαλούν νερό από το ένα στο άλλο υδραγωγείο ενώ μεταξύ των γυναικών υπήρχαν και δούλες που ανήκαν σε πλούσιες οικογένειες. Από φόβο προς τη διαφθορά, οι αριστοκρατικές οικογένειες συχνά δεν επέτρεπαν στους γιους να συχνάζουν στην Αγορά, έως ότου ενηλικιώνονταν. Το να περνά κάποιος άσκοπη ώρα στην Αγορά θεωρούταν ένδειξη κακού χαρακτήρα.

2)

Εθνικός Κήπος – Ζάππειο

Ευτυχώς που υπάρχει και ο Εθνικός Κήπος... Παρότι έχουν περάσει σχεδόν 150 χρόνια από την τελική διαμόρφωσή του, παραμένει ό,τι καλύτερο έχει να επιδείξει η ελληνική πρωτεύουσα όσον αφορά δημόσιο ελεύθερο χώρο. Δημιούργημα της βασίλισσας Αμαλίας, με τη συνεργασία του Βαυαρού γεωπόνου Σμάρατ, του Πρώσου γεωπόνου Σμιτ και του Γάλλου κηποτέχνη Μπαρό, εκτός από ιστορικός κήπος της Αθήνας είναι και ένα ιδιαίτερα σημαντικό πολιτιστικό μνημείο της χώρας. Στα 160 στρέμματα που καλύπτει, μπορεί ο επισκέπτης να θαυμάσει εκατοντάδες είδη δέντρων, θάμνων και άλλων φυτών, πολλά είδη πουλιών, διάφορα κτίσματα (Παιδική Βιβλιοθήκη, Βοτανικό Μουσείο), αρχαιολογικά κατάλοιπα (μωσαϊκό ρωμαϊκής έπαυλης, διάσπαρτα αρχιτεκτονικά μέλη), διακοσμητικά στοιχεία (πέργκολες, παγκάκια), προτομές. Ωστόσο, όπως επισημαίνει και η Ελληνική Εταιρεία για την Προστασία του Περιβάλλοντος και της Πολιτιστικής Κληρονομιάς, είναι εμφανής η εγκατάλειψη που παρουσιάζει τα τελευταία χρόνια. Όπως παρατήρησαν μέλη της (περιβαλλοντολόγοι, αρχιτέκτονες, αρχαιολόγοι) σε επισκέψεις στον Εθνικό Κήπο, υπάρχει μειωμένη παροχή νερού, με αποτέλεσμα η βλάστηση να έχει μειωθεί, ενώ έχει εξαφανιστεί η μεσαία βλάστηση. Επίσης, υπάρχουν άρρωστα δένδρα, οι λίμνες έχουν μειωμένη ποσότητα νερού, τα έμβια όντα των λιμνών έχουν εξαφανιστεί. Ακόμα χειρότερα, μεγάλο μέρος του πάρκου έχει μετατραπεί σε χώρο στάθμευσης, ενώ το αισθητικό αποτέλεσμα αλλιώνουν και οι «επεκτατικές τάσεις» της Βουλής και του κτιρίου της Παιδικής Βιβλιοθήκης.

Άλσος Ριζάρη

Με 24 στρέμματα υψηλού πρασίνου, το άλσος Ριζάρη – κληροδότημα του μεγάλου Έλληνα ευεργέτη Γεωργίου Ριζάρη – αποτελεί έναν από τους σημαντικότερους πνεύμονες της πρωτεύουσας. Περικλείεται από τις οδούς Β. Σοφίας, Β. Κωνσταντίνου και Ριζάρη και η έκτασή του είναι χαρακτηρισμένη ως χώρος πρασίνου. Η σημαντικότερη απειλή για το άλσος είναι το ενδεχόμενο ανέγερσης ιδιωτικού μουσείου σύγχρονης τέχνης από το Ίδρυμα Γουλανδρή. Μολονότι το Συμβούλιο της Επικρατείας είχε ακυρώσει την παραχώρηση – με υπουργική απόφαση – έκτασης 12 στρεμμάτων του άλσους στο Ίδρυμα, ο πρώην υπουργός Πολιτισμού κ. Ευ. Βενιζέλος με

νόμο (3057/2002) ξαναχάρισε το άλσος στους ενδιαφερόμενους. Προς το παρόν, πάντως, την αξία του άλσους Ριζάρη μειώνουν τα πολλά (πολυτελή) αυτοκίνητα που σταθμεύουν εντός του.

Ελαιώνας

Μια τεράστια έκταση, 9.000 στρεμμάτων, στην καρδιά του λεκανοπεδίου της Αττικής. Τα σχέδια κατασκευής εκεί του γηπέδου της ΠΑΕ Παναθηναϊκός, όπως και της λειτουργίας σταθμού μεταφόρτωσης απορριμμάτων απειλούν να εκμηδενίσουν τις όποιες ελπίδες για μετατροπή του χώρου σε πνεύμονα πρασίνου για ολόκληρο το πολεοδομικό συγκρότημα της Αθήνας.

Ελληνικό

Μία πενταετία έχει περάσει από το κλείσιμο του αεροδρομίου του Ελληνικού και οι εξαγγελίες για παράδοση στους πολίτες της Αθήνας ενός πάρκου 5.300 στρεμμάτων, ανάξιο δηλαδή μιας μεγαλόπολης, παραμένουν εξαγγελίες. Αντίθετα, οι κάτοικοι της περιοχής παρακολουθούν ανήμποροι τον τεμαχισμό του πάρκου και την παραχώρησή του για άλλες χρήσεις. Κανείς πια δεν πιστεύει ότι το περίφημο «μητροπολιτικό πάρκο» θα ξεπεράσει σε έκταση τα 2.000 στρέμματα.

Λόφος Φιλοπάππου

Ογδόντα είδη ενδημικών πουλιών και... πάμπολλες χελώνες βρίσκουν καταφύγιο στα 700 στρέμματα του λόφου Φιλοπάππου (Φιλοπάππου, Πνύκα, Αστεροσκοπείο), που αποτελούν τον μεγαλύτερο χώρο πρασίνου της Αθήνας. Ως γνωστόν, ο λόφος του Φιλοπάππου αποτέλεσε τον «καμβά» για το έργο του Δημήτρη Πικιώνη, ο οποίος τη δεκαετία του '50 προχώρησε στην πρώτη ενοποίηση αρχαιολογικών χώρων της Αθήνας, φτιάχνοντας μεταξύ άλλων λιθόστρωτα, χώρους στάσης, το εκκλησάκι του Λουμπαρδιάρη και το αναψυκτήριο. Μολονότι το έργο έχει κηρυχθεί Διατηρητέο και Προστατευόμενο Μνημείο Παγκόσμιας Πολιτιστικής Κληρονομιάς, σήμερα έχει απαξιωθεί. Αυθαίρετες κατασκευές έχουν ανεγερθεί πλάι στον Λουμπαρδιάρη και στο αναψυκτήριο του Πικιώνη και εντός του αρχαιολογικού χώρου της Πνύκας. Η Αρχαιολογική Υπηρεσία αποψίλωσε τους θάμνους και έκοψε ελιές στη διαδρομή της Αποστόλου Παύλου προς Λουμπαρδιάρη, ενώ πολλά δέντρα που είχε φυτέψει ο Πικιώνης έχουν κοπεί. Πολλές είναι και οι καταγγελίες για παράνομη επέκταση του ζαχαροπλαστέιου «Διόνυσος». Το μεγαλύτερο πλήγμα, ωστόσο, για τον λόφο του Φιλοπάππου θα είναι η δρομολογούμενη περιφραγή του.

Πεδίον του Αρεως

Δημιουργήθηκε πριν από περίπου 70 χρόνια για να τιμηθούν οι ήρωες της Επανάστασης του 1821. Ακόμα άλλωστε διατηρείται ο «άξονας της ιστορικής μνήμης» με τις προτομές των αγωνιστών της Επανάστασης. Στην αρχική του μορφή, είχε πολύ μεγαλύτερη έκταση, ωστόσο σήμερα «διασώζονται» 277 στρέμματα. Σημαντικό τμήμα του Πάρκου έχει χαθεί εξαιτίας των επεκτατικών τάσεων του Πανελληνίου Γυμναστικού Συλλόγου. Μόλις πριν από λίγο καιρό, μάλιστα, παραγράφηκε η δίωξη του ΠΓΣ για τα αυθαίρετα λόγω παρέλευσης πενταετίας. Εκτός από αυτό, όμως, είναι γεγονός ότι το πάρκο βρίσκεται σε εγκατάλειψη. Η φροντίδα της βλάστησης είναι ανεπαρκής. Επιπλέον, η χάραξη δρόμων πλάτους 4 μέτρων δεν συνάδει με τη λειτουργία ενός χώρου για πεζούς, ενώ η άσφαλτος αποτελεί «ξένο» υλικό για ένα πάρκο. Γι' αυτό, εξάλλου, παρατηρείται το φαινόμενο να σταθμεύουν στους δρομίσκους αυτοκίνητα. Στα αρνητικά του επίσης περιλαμβάνεται η έλλειψη επαρκών προσβάσεων στο πάρκο.

Γουδί

Με συνολική έκταση 4.900 στρεμμάτων, θα μπορούσε να αποτελέσει τον μεγαλύτερο κοινόχρηστο ελεύθερο χώρο πρασίνου της πρωτεύουσας, εάν τα σχέδια για δημιουργία μητροπολιτικού πάρκου δεν είχαν «παγώσει». Αυτή τη στιγμή, είναι συνώνυμο του πάρκου Στρατού, το οποίο ανήκει στο υπουργείο Εθνικής Αμυνας και

καλύπτει περί τα 330 στρέμματα. Ως γνωστόν, το άλσος Γουδί φιλοξένησε ολυμπιακές εγκαταστάσεις. Παρότι όμως το γήπεδο του μπάντμιντον είχε χωροθετηθεί με νόμο εκεί ως λυόμενη προσωρινή κατασκευή, σήμερα παρχωρείται για ιδιωτική εκμετάλλευση, μαζί με έκταση 25,5 στρεμμάτων, για «τη διοργάνωση εκθέσεων, πολιτιστικών εκδηλώσεων, συνεδρίων κ.ά.». Όπως επισημαίνουν φορείς της περιοχής, οι χρήσεις αυτές αντιστρατεύονται τη δημόσια χρήση του πάρκου ως χώρου περιπάτου και αναψυχής.

Πάρκο Ελευθερίας

Δημιουργήθηκε με προεδρικό διάταγμα του '76 ως χώρος πρασίνου και ιστορικής μνήμης εκεί όπου στεγάζονταν κάποτε τα κρατητήρια του ΕΑΤ-ΕΣΑ. Οι επεκτάσεις του Μεγάλου Μουσικής και η κατασκευή χώρου στάθμευσης, ωστόσο, το έχουν αφήσει... μισό. Σήμερα έχει έκταση περίπου 24 στρεμμάτων

3)

Ποταμός Ιλισός και η πηγή της Καλλιρρόης

Κατά την αρχαιότητα ο Ιλισός δεχόταν νερά "εκ των υπέρ της Άγρας και του Λυκείου μερών". Οι πηγές του βρίσκονται στις Β.Δ. πλαγιές του Υμηττού, κοντά στο μοναστήρι του αγίου Ιωάννου του Θεολόγου (συνοικία Χολαργού). Από αριστερά δεχόταν όλα τα νερά ιδίως της Καισαριανής και από δεξιά τα νερά που ρέουν από τα Τουρκοβούνια. Περνούσε μπροστά από το Στάδιο (Παναθηναϊκό) και το λόφο Αρδηττού. Στο μέσο περίπου της διαδρομής του (σχεδόν απέναντι από το λόφο του Αρδηττού), χωριζόταν σε δύο βραχίονες και σχημάτιζε ένα είδος επίπεδης ησιίδας. Οι δύο βραχίονες του Ιλισού ενώνονταν και πάλι παρακάτω. Σε μικρή απόσταση από τη Ν.Δ. γωνία του Ολυμπίου, η κοίτη του ποταμού διακοπτόταν, από ένα βραχώδες συγκρότημα και σχημάτιζε ένα βαθύ βάραθρο 4-5 μ, έτσι που τα νερά του πέφτοντας σχημάτιζαν ένα μικρό καταρράκτη, από ένα λοξοειδές χάσμα των βράχων έβγαινε άφθονο νερό και σχημάτιζε μια πηγή, την ονομαστή πηγή της Καλλιρρόης. Από την πηγή αυτή, Β.Δ. της εκκλησίας της αγ. Φωτεινής, ανάβλυζε νερό μέχρι το 1962.

4)

Ο «υπαίθριος βίος»

ΣΟΥΖΑΝΑ ΑΝΤΩΝΑΚΑΚΗ

Σ' έναν πρόσφατο αρχιτεκτονικό διαγωνισμό για ένα πανεπιστημιακό συγκρότημα η συνοπτική κριτική σε ένα συγκεκριμένο προσχέδιο ήταν: «Η πρόταση δεν συνάδει με την αρχιτεκτονική ενός δημόσιου κτιρίου».

Το θέμα της αρχιτεκτονικής των δημόσιων κτιρίων είναι απέραντο και δεν χωράει ούτε διαγραμματικά στο μικρό αυτό κείμενο. Εκείνο όμως που ήθελα να τονίσω εδώ είναι η σημασία του υπαίθριου χώρου που υποδέχεται τα δημόσια κτίρια πέρα από το ύψος, την επεξεργασία των επιφανειών και τη διάταξη των κτιριακών οίκων. Η προτεραιότητα που δίνεται στο κενό, αυτό τον ζωτικό χώρο της σύνθεσης, κρίνει σ' ένα βαθμό τον χαρακτήρα του αρχιτεκτονικού συνόλου.

Η ελληνική και γενικότερα η μεσογειακή αρχιτεκτονική έχουν βασιστεί στην άρρηκτη σχέση υπαίθριος - κλειστός χώρος, σε όλες τις κλίμακες των έργων. Από το μικρό, ελάχιστο προσκυνητάρι έως τα παρεκκλήσια, τα σπίτια, τους οικισμούς και τα δημόσια κτίρια, το υπαίθρο «παίζει» και διεισδύει στον κλειστό χώρο, προσδίδοντας τον δυσυπόστατο χαρακτήρα στους ενδιάμεσους χώρους, τόσο οικείους στην παραδοσιακή αρχιτεκτονική. Για μας τους αρχιτέκτονες που δουλεύουμε στα νότια κλίματα ισχύει αυτό που είπε μεταξύ των άλλων ο αρχιτέκτων Γ. Σαπόρτας το 1933, στην Αθήνα, στο IV CIAM: «Τα νότια κλίματα παρέχουν στον αρχιτέκτονα διαφορετικές ευκαιρίες δημιουργίας που επιτρέπουν να οικοδομήσει με περισσότεραν ελευθερίαν, με μεγαλύτεραν ελαστικότητα και περισσότεραν χάριν παρά εις τα βόρεια κλίματα. Ας μη αντιγράψωμεν τυφλά και χωρίς συζήτησιν τους τύπους άλλων χωρών· ας μελετώμεν ολιγώτερον τας αραιάς εικόνας των βιβλίων που μας στέλλουν αι εκείθεν των Άλπεων χώραι. Ας συμμορφωθώμεν με το κλίμα και τα ιδιάζοντα χαρακτηριστικά της χώρας μας». Αυτά και άλλα πολλά ενδιαφέροντα ειπώθηκαν στο IV CIAM, το Διεθνές Συνέδριο Σύγχρονης Αρχιτεκτονικής, που έγινε στο πλοίο «Πατρίς II», στο ταξίδι Μασσαλία - Πειραιάς και επιστροφή, τον Αύγουστο του 1933, με θέμα «Λειτουργική Πόλη». Στην Ελλάδα, στους παραδοσιακούς οικισμούς, οι δρόμοι, τα πλατώματα, οι πλατείες, οι σκιερές στοές είναι πραγματικοί τόποι επικοινωνίας, αυτό που διδάσκουν σε μας τους «ειδικούς» δεν είναι μόνο ο μαγικός τρόπος που έχουν ενταχθεί σε ένα «σύνολο» ούτε φυσικά οι «γραφικότητες» που αποτελούν εξωτερικές και εύκολες αναγνώσεις, αλλά όλες εκείνες οι ευρηματικές λύσεις που συνδέουν τα διαφορετικά επίπεδα και τις ενδιάμεσες στάθμες και τα μεταμορφώνουν σε «ένα τσαμπί από τόπους» που συγκρατούν και συγκροτούν τους οικισμούς και την ανθρώπινη κοινότητα.

Η «ποιότητα της κίνησης» όπως υποστήριξε με πάθος ο Le Corbusier είναι από τις πρωταρχικές αρετές κάθε αρχιτεκτονικής πρότασης. Το πικρό σχολίο του από τον αρχιτεκτονικό διαγωνισμό του Μεγάρου των Σοβιέτ (που αποτέλεσε κρίσιμο σταθμό για την πορεία του μοντέρνου κινήματος στα χρόνια του '30) ήταν: «Δεν εκτιμήθηκε από την κριτική επιτροπή η ποιότητα της εσωτερικής κυκλοφορίας που χαρακτηρίζει τη φύση μας...». Και αλλού, στο «Entretien», γράφει: «Η ποιότητα της κίνησης είναι η βιολογική αρετή του έργου... Η επικοινωνία είναι κάτι πολύπλοκο και πραγματικά και μεταφορικά. Δεν αρκεί να ενώσεις απλώς το σημείο Α με το σημείο Β, με τη μικρότερη σε μήκος ευθεία. Αλλά έχει σημασία ο τρόπος που ενώνονται δύο σημεία: η διαδρομή, οι ενδιάμεσες στάσεις, οι πιθανές διευρύνσεις ή παρακάμψεις, που πλουτίζουν την πορεία και ευνοούν συναντήσεις που αλλιώς αποκλείονται, εντείνοντας τον χαρακτήρα του δημόσιου χώρου. Από την επεξεργασία της κίνησης εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό η «λειτουργικότητα του συνόλου». Η «λειτουργικότητα»: διφορούμενη και παρεξηγημένη λέξη που η απλοϊκή ερμηνεία της οδήγησε σε μια διαγραμματική αρχιτεκτονική αποξηραμένη και στερημένη από τους χυμούς της ζωής.

Ο «υπαίθριος βίος των Ελλήνων», για να θυμηθούμε τον Περικλή Γιαννόπουλο, αποτελεί πολύτιμο δεδομένο για τους αρχιτέκτονες και τους προφυλάσσει από κακοτοπίες και εξεζητημένες φανταχτερές επιφανειακές εικόνες. Αναζητώντας τις ποιότητες που κρύβονται σε όλες τις διαβαθμίσεις των σχέσεων, υπαίθριος κλειστός χώρος προσεγγίζεται ο «πνευματικός πυρήνας της αρχιτεκτονικής». Τα πράγματα όμως δεν είναι τόσο απλά ούτε στις μικρής κλίμακας παρεμβάσεις ούτε ακόμα περισσότερο στα μεγάλα δημόσια έργα. Συνήθως τα προγράμματα αναφέρονται κυρίως στους κλειστούς χώρους και η αναλογία των χώρων κίνησης ή «διαλείμματος» είναι περιορισμένη. Στον ιδιωτικό αλλά και στον δημόσιο τομέα υπάρχει στα προγράμματα μια «βουλιμία», θα έλεγα,

για χώρους ιδιωτικούς κλειστούς και περιχαρακωμένους. Καθώς οι διατιθέμενες επιφάνειες εκμετάλλευσης είναι περιορισμένες, όλες εκείνες οι ποιότητες της εσωτερικής ή εξωτερικής κυκλοφορίας και των ενδιάμεσων περιοχών είναι πολύ δύσκολο να πραγματοποιηθούν με όλες τις καλές προθέσεις των αρχιτεκτόνων. Τα προγράμματα προβλέπουν κινήσεις μονοσήμαντες, αποκλείουν τις τόσο οικείες στον τόπο μας ημιυπαίθριες διαδρομές και τις πλατείες, που δεν είναι εξάλλου στις πρώτες προτεραιότητες χρηματοδότησης.

Στο Πολυτεχνείο Κρήτης, στα Χανιά, που σχεδιάστηκε το 1982 και χτίζεται κατά φάσεις, η γενέτειρα της σύνθεσης ήταν η κεντρική πλατεία: τόπος διαλείμματος με σκιερά δέντρα, νερό και καθιστικά. Το συγκρότημα λειτουργεί εδώ και χρόνια, νέα τμήματα εγκαινιάζονται και η πλατεία, ο πυρήνας του συγκροτήματος, παραμένει μια ακόμα χωματερή. Οι φοιτητές κάποτε έβαλαν εκεί μια πινακίδα. ΜΗΝ ΠΑΤΑΤΕ ΤΟ ΠΡΑΣΙΝΟ.